

บทที่ 3

แนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม

3.1) มโนทัศน์เกี่ยวกับความรู้ในอิสลาม

ความรู้ที่แท้จริงนั้นเป็นนิมัตที่อัลลอฮ์ผู้ทรงรอบรู้และปรีชาได้มอบให้แก่บ่าวของพระองค์เพื่อเป็นแสงประทีปส่องนำชีวิตในโลกนี้ไปสู่ความสำเร็จในโลกหน้า ไม่ว่าจะเป็ ความรู้ด้านการศรัทธาหรือการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็ความรู้ด้านการบริหารหรือการสังคม ไม่ว่าจะเป็ ความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ หรือศาสนาของพระองค์ มันเป็ความรู้เพียงน้อยนิดที่อัลลอฮ์ได้ทรงพระทานให้แก่บ่าวของพระองค์บนโลกนี้ไม่ว่าเขาจะเป็ผู้ศรัทธาหรือผู้ปฏิเสธ

3.1.1) ความหมายของ อัลอิลมุ (العلم) ความรู้ในทัศนะอิสลาม

เพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ได้ดียิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนอความหมายของความรู้ โดยแบ่งการให้ความหมายของความรู้ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1.1.1) ความหมายของความรู้ทางด้านภาษา

ความหมายของความรู้ในทางภาษา ในหนังสืออัลมุญัม อัล-วะจี้ซ (al-Mu'jam al-Wajiz) (1991 : 432) ได้อธิบายคำว่า ภาษาอาหรับคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายของความรู้ คือคำว่า อัล-อิลมุ (العلم) ซึ่งมาจากรากศัพท์เดิมว่า อะลิมะ (عَلِمَ) ซึ่งหมายถึง รู้ มีความรู้ คำนเคย หรือการปราศจากความง้หรือความไม่รู้ โดยเชคมุฮัมมัดบินซอและห์ อัลอุไซมีนได้กล่าวไว้ว่า ความหมายของ العلم ทางภาษา คือ

(الْعِلْمُ هُوَ تَقْيِضُ الْجُهْلِ)¹

“ความรู้ คือ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับคำว่า ฉวยลิต² ”

¹ Ibn Manzur, 1987 “Lisān al-Arab” เล่ม 1 หน้า 417.

² ฉวยลิต หมายถึง ความง้เวลา, ความไม่รู้

ตัวอย่างการใช้คำว่า อัล-อิลมฺ (العلم) ในอัลกุรอาน คือ ในสุเราะฮ์อัลอันฟาล อา
ยะฮ์ที่ 60 อัลลอฮ์ได้กล่าวว่า :

﴿ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۗ ﴾

(سورة الأنفال : 60)

ความว่า : “พวกท่านไม่รู้จักพวกเขาเหล่านั้น แต่
ทว่าอัลลอฮ์ทรงรู้จักพวกเขาเหล่านั้นคิ”

นอกจากคำว่า อิลมฺ (عِلْمٌ) แล้วยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกันอีก
เช่น คำว่า มะริฟะห์ (مَعْرِفَةٌ) และคำว่า ชูอฺ (شُعُورٌ) ซึ่งคำว่า ชูอฺ (شُعُورٌ) มาจากรากศัพท์เดิมว่า
(شُعُرٌ) ซึ่งหมายถึง มีความรู้สึก ตระหนัก สังเกต ส่วนคำว่า (شُعُورٌ) หมายถึง การรับรู้ ความ
ตระหนัก ความรู้สึก ความสำนึก แม้ว่าชูอฺจะหมายถึงความรู้ แต่คำนี้ไม่สามารถที่จะแสดงถึง
ความรู้ของอัลลอฮ์ได้ เพราะ (شُعُورٌ) คือความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสาทสัมผัส

ส่วนคำว่า มะอริฟะห์ (مَعْرِفَةٌ) มีรากศัพท์เดิมมาจากคำว่า อะเราะอะฟะ (عَرَفَ)
หมายถึง รู้ ตระหนัก ชื่นเคย และคำว่า มะอริฟะห์ (مَعْرِفَةٌ) จึงหมายถึง ความรู้ ประสบการณ์ ความ
ตระหนัก ความคิด และใน Encyclopedia of Islam (1927:469) ได้อธิบายคำว่า มะอริฟะห์ (مَعْرِفَةٌ)
ว่าหมายถึง ความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสบการณ์และการใคร่ครวญ

ความแตกต่างระหว่างคำว่า มะอริฟะห์ (مَعْرِفَةٌ) กับคำว่า (عِلْمٌ) นั้น คือ มะอริฟะห์
(مَعْرِفَةٌ) บางครั้งจะใช้กับสิ่งที่สัมผัสได้ และบางครั้งจะใช้กับสิ่งที่สัมผัสตัวตนไม่ได้ ในขณะที่ (عِلْمٌ)
จะไม่ใช้นอกจากกับสิ่งที่สัมผัสได้เท่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว การรู้และการเข้าใจเกี่ยวกับอัลลอฮ์
ﷻ จึงต้องกล่าวว่า มะริฟะตุลลอฮ์ (مَعْرِفَةُ اللَّهِ) หมายถึง รู้จักอัลลอฮ์ แต่สัมผัสไม่ได้ และไม่อนุญาต
ให้เรากล่าว อะลิมตุลลอฮ์ (عَلِمْتُ اللَّهَ) หมายถึง ฉันทราจักอัลลอฮ์อย่างชัดเจนเสมือนสัมผัสได้

นอกจากนี้คำว่า มะอริฟะห์ (مَعْرِفَةٌ) ถูกใช้ในสิ่งที่มีจริงเท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่รู้ถึง
คุณลักษณะ หรือรูปลักษณะเป็นเช่นไร ในขณะที่คำว่า อะลิมะ (عَلِمَ) จะถูกกล่าวใช้ในสิ่งที่มีและต้อง
รู้ถึงสาเหตุที่มี ชนิดที่มี ตลอดจนรูปลักษณะที่มี ดังนั้นเมื่อแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮ์ก็ต้องใช้คำว่า
อาลิม) (عَلِمَ) ผู้ทรงรอบรู้(ไม่อนุญาตให้ใช้คำว่า อารีฟ (عَارِفٌ) ซึ่งหมายถึงผู้ที่รู้อย่างผิวเผิน (ฟาตี
มะฮ์ อิศมาอีล, 1981 :82)

จากที่ได้ศึกษามานั้นพอที่สรุปได้ว่า คำที่ปราชญ์ในอดีตใช้แทนคำว่าอัล-อิลม (العِلْم) ซึ่งหมายถึง ความรู้ในเชิงภาษานั้นมีอยู่หลายคำด้วยกัน ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้และให้ความหมายเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม แม้คำดังกล่าวข้างต้นสามารถใช้แทนกันได้ แต่ก็ไม่สามารถใช้แทนกันได้ในทุกกรณี เช่น 1.อัล-มะอริฟะห์ (المعرفة) หมายถึง รู้, ตระหนัก 2.อัล-ชูอูร (الشُّعُور) หมายถึง มีความรู้สึก, ตระหนัก, สังเกต 3. อัล-อิคคอน (الإقْنان) หมายถึง มั่นคง 4. อัล-ยะกิน (اليقين) หมายถึง มั่นใจ (อัล-กอฎี อับดุลเราะห์มาน บิน อะห์หมัด อัล-อียัย (al-Qadi Abd al-Rahmān bin Ahmad al-Eji (2000 : 12)

3.1.1.2 ความหมายของความรู้ทางด้านวิชาการ

จากที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องวิชาการหรือความรู้ เป็นที่สังเกตว่า (العِلْم) อัลอิลมเป็นคำรวมที่ใช้กันโดยมิได้เจาะจงไปว่าเป็นวิชาการประเภทใด ส่วนใหญ่แล้วปราชญ์ทางศาสนาให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นวิชาการด้านศาสนา และวิชาการสงเคราะห์วิชาศาสนา เช่น วิชาภาษาศาสตร์ วิชาคัลลายมื่อ วิชาค่านวม คาราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ข่าวดาร และเรื่องราวต่างๆ เป็นต้น และ (العلم) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ที่ครอบคลุมทุกๆด้านของชีวิตมนุษย์ ส่วนคำจำกัดความนิยมถึงความหมายของคำว่า อัลอิลม (العلم) ปราชญ์อิสลามได้ให้นิยาม ที่ใกล้เคียงกันดังต่อไปนี้

อิหม่าม อัล-สะเราะมาฆน (Imām al-Haramain)¹ ได้อ้างถึงความหมายของความรู้ของอัล-กอฎี อาบีบักร์ อัล-บาเกิลลานีย์ ในหนังสือ “อัล-นุรฮาน” ของท่านว่า “ความรู้ นั้นหมายถึงรู้อย่างใคร่ครวญในเรื่องต่างๆ ตรงตามความเป็นจริง(Imām al-Haramain.1978 :1/115)

และในหนังสือ “อัลวะเราะกะฮอด” ท่านได้ให้ความหมายของความรู้ว่า :

“العِلْمُ مَعْرِفَةُ الْمَعْلُومِ عَلَى مَا هُوَ بِفِي الْوَاقِعِ”

ความรู้หมายถึง “การรู้จัก หรือการรับรู้ข้อมูลที่ต้องตรงตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น” (Khālid bin Abdullah Bahumaid al-Anṣāry, 2001 : 16)

¹ อิหม่าม อัล-สะเราะมาฆน คือ อบู อัล-มะอาลีย์ อับดุลมาลิก บิน อับดุลลอฮ์ บิน ฮุซุฟ บิน มุฮัมหมัด บิน อับดุลลอฮ์ อัล-ญะวีย์นีย์ ท่านเกิด เมื่อวันที่ 18 มุฮัรรอหม ฮ.ศ. 419 ตรงกับวันที่ 12 เดือน 2 ค.ศ. 1028 และเสียชีวิตในตอนเย็นของวันพุธที่ 25 เดือน เราะบิลอฎล เอะวัล ฮ.ศ. 478 ซึ่งตรงกับวันที่ 20 เดือน 8 ค.ศ.1185 ท่านเป็นที่รู้จักในนาม “อิหม่าม อัล-สะเราะมาฆน”

อิหม่ามอัล-ฆอซาลี (Imām al-Ghazaly)¹ ได้อ้างถึงความหมายของความรู้ของอัล-กอฎี อาบีบักร์ อัล-บาคิลลानी เช่นเดียวกัน ในหนังสือ “อัล-มันกุล” ของเขาซึ่งมีความว่า ความรู้นั้น หมายถึง “การรู้อย่างใคร่ครวญในเรื่องต่างๆ ตรงตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น” (al-Ghazali, มปป :38)

อิบนุ อัล-ฟัรรออ² (al-Qāḍi Abīya‘alā Muhammad bin al-Husin al-Farrā‘) ได้อ้างถึงความหมายของความรู้ของอิบนุ อัล-คิฏอ็บ ในหนังสือ “อัคคัมฮิด” ของท่านว่าความรู้ คือ “การรับรู้ที่มีสติในสิ่งหนึ่งสิ่งใดตรงตามความเป็นจริง” (al-Qady abi ya‘ala al-Farrāa 1990 :1/77)

มุฮัมมัดอิบนุอับดุลวะฮฮาบ (Muhammad Ibn ‘Abd al-Wahhāb.2526 : 1) ได้ให้ความหมายว่า (ความรู้) คือการรู้จักอัลลอฮ์ การรู้จักท่านนบีมุฮัมมัด และการรู้จักศาสนาอิสลาม พร้อมด้วยหลักฐานต่างๆ

อัล-เชค อัลอุไซมีน³ (Muhammad bin Ṣālih al-‘Usaimīn) ได้ให้ความหมายของความรู้ในหนังสือ “อัล-อุซูล มิน อิลมิลอุซูล” ของท่านว่า :

(اَلْعِلْمُ هُوَ اِدْرَاكُ الشَّيْءِ عَلَى مَا هُوَ عَلَيْهِ اِدْرَاكًا حَازِمًا)

ความรู้หมายถึง “รู้จักสิ่งหนึ่งสิ่งใดตรงตามความเป็นจริงด้วยการรับรู้ที่หนักแน่น” (al-Usul min ‘Ilm al-Usul, 2001 : 11)

คอเล็ค ฮามิด อัลฮาซิมีย (Khālid Hāmīd al-Hazīmī.2000 ค.ศ./ 1420 ฮ.ศ. : 81) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า “اَلْعِلْمُ هُوَ اِدْرَاكُ الشَّيْءِ بِحَقِيْقَتِهِ اِدْرَاكًا حَازِمًا” ความว่า “ความรู้ หมายถึง การรับรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการรับรู้ที่แท้จริง” และท่านได้อธิบายว่าและมันไม่รวมถึงการรับรู้ที่ไม่ครอบคลุมเพราะนั่นเป็นการรับรู้ที่ไม่แท้จริง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า (الجهل البسيط)

ดังนั้นเมื่อรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการรับรู้ที่ไม่แท้จริงแล้วสามารถที่จะแยกประเภทได้ดังต่อไปนี้

¹ อิหม่าม อัล-ฆาซาลี คือ อิบุ หะหมัด มุฮัมหมัด อิบนุ มุฮัมหมัด บิน อะห์หมัด อัล-คูซียะฆาซาลี อัล-ไนซตะบุรีย อัชชูฟี อัชฮาฟียี้อันท่านเกิดที่หมู่บ้าน “ฆาซาละฮ์” เมือง เคาะเราะซาน ในปี (450 ฮ.ศ./1058 ค.ศ) และเสียชีวิตที่เมือง “คูซ” เมื่อวันที่ 14 เดือน ญะมาดี้อาวด์ ปี505 ฮ.ศ ตรงกับวันที่ 19/11/1111 ค.ศ ท่านเป็นที่รู้จักในนามชื่อ “อิหม่าม อัล-ฆาซาลี”

² อิบนุ อัล-ฟัรรออ คือ อัลกอฎี อาบียะลา มุฮัมหมัด บิน อัล-ฮุซัยน บิน เคาะลัฟ บิน อะห์หมัด อัล-ฟัรรออ อัล-บัฆดาดี อัล-ฮัมบะลี เป็นที่รู้จักในนามชื่อ “อิบนุ อัล-ฟัรรออ”

³ อัล-เชค อัล-อุไซมีน คือ อิบุอับดุลลอฮ์ มุฮัมหมัด บิน ซอและห์ บิน มุฮัมหมัด อัลอุไซมีน อัลมุกบิล อัลอะซีบี้อัตตะมะมียี้อันเกิดที่เมืองอุไนซะห์ จังหวัด กอซิม เมื่อวันที่ 27 เดือน รอมฎอน ในปีอิหระเรห์ศักราชที่ 1347 และเสียชีวิตวันพุธที่ 15 เดือนเชาว์ด ปี.ศ

1) อัลอิลมุ العلم ความรู้ หมายถึง การรับรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องการรับรู้ที่แท้จริง”

2) อัลญุฮุด อัล-บาซีด الجهل البسيط หมายถึง การรับรู้ไม่ครอบคลุม

3) อัลญุฮุด อัล-มูร็อกกะบ الجهل المركب หมายถึง การรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

4) อัซซอน الظن หมายถึง การรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมันอาจจะเป็นไปได้

5) อัลวะหุม الوهم หมายถึง การรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในสิ่งที่เป็นไปได้

6) อัซซัค الشك หมายถึง การรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในสิ่งที่อาจเป็นไปได้และอาจเป็นไปได้

ยูซุฟ อัลกอรอฎอวี (Yūsuf al-Qaradāwy .2000) ให้ความหมายว่า (ความรู้) คือ การรู้ซึ่งถึงความจริงพร้อมด้วยหลักฐาน ไม่ลอกเลียนกันมา โดยปราศจากหลักฐานและเหตุผล

ฟัตฮุลลอฮ์ กุลัน (Fathullah Kulan.2006) ให้คำนิยามของความรู้ไว้ว่า (ความรู้) คือ การที่มนุษย์รู้จักพระเจ้าของเขาหลังจากที่เขารู้จักตัวของเขาเอง หรือเขานึกภาพว่าเขาเห็นอัลลอฮ์ในตัวของเขาเอง หลังจากนั้นจะทำให้ตัวของเขาเป็นกระจกส่อง เป็นการเปิดในความรู้ลึกของเขา และมีความพยายามที่จะไปถึงการรู้จักอัลลอฮ์และมีความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์นี้คือความรู้ที่แท้จริง

ซัยยิด กุตุบได้ให้คำจำกัดความ (Saiyid Qutb) ของความรู้ตามอิสลามซึ่งสอดคล้องกับอิมามัสอูดว่า "(ความรู้) คือบางสิ่งมากกว่าความเข้าใจ ความรู้คือความเข้าใจที่สมบูรณ์และการปฏิสัมพันธ์กับความเข้าใจในเบื้องต้นของจิตวิญญาณและสติสัมปชัญญะ ซึ่งติดตามมาด้วยการกระทำที่สอดคล้องลงรอยกัน (Ahmad Muoussalli, 1990. อ้างถึงใน นิพนธ์ โชะเฮง, 2548)

จากที่นำเสนอไปข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความรู้คือการรู้จัก การเข้าใจอย่างมีหลักฐานและเหตุผล มิใช่การรู้จักหรือการเข้าใจโดยแบบงมงายหรือการเข้าใจโดยไม่มีหลักฐานอ้างอิง และเป้าหมายหลักของความรู้ในอิสลามคือการรู้จักอัลลอฮ์ แต่การจะรู้จักอัลลอฮ์ได้นั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมนุษย์รู้จักตนเอง และการที่มนุษย์เข้าใจหรือรู้จักตัวเองจะทำให้รู้จักอัลลอฮ์ชัดเจน และเมื่อเขาใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ดังอัลกุรอานในสุเราะฮ์อัลหัจร์ อายะฮ์ที่ 19 ที่ว่า :

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ

أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

(سورة الحشر: 19)

ความว่า : “สุเจ้าจงอย่าเป็นเช่นบรรดาผู้ที่ลืมหูลืมตา มิเช่นนั้นลืมหูลืมตาจะ
ทำให้พวกเขาลืมหูลืมตาของพวกเขาเอง คนเหล่านั้นพวกเขาเป็นผู้ที่ฝ่าฝืน”

(อัล-ฮัซรสุ : 19)

บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาถึงการให้ความหมายของความรู้ข้างต้นคือทำให้เราได้มั่นใจว่า การเพิ่มพูนความรู้ การศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริงนั้นจะเพิ่มพูนศรัทธากับอัลลอฮ์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากความรู้ที่มนุษย์ได้มีเพิ่มขึ้น จะทำให้มนุษย์ได้รู้จักตนเองมากขึ้น เมื่อมนุษย์รู้จักตนเองมากขึ้นก็จะส่งผลได้รู้จักกับพระเจ้าของเขามากขึ้น ซึ่งนั่นก็หมายถึงมีศรัทธาที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน และในทางกลับกัน หากความรู้ที่เพิ่มขึ้นกลับทำให้เขาห่างไกลจากศรัทธาต่อพระเจ้าแล้ว นั่นก็คือ ความรู้ที่เพิ่มขึ้นนั้นคือความรู้ที่เป็นเท็จ มิใช่สังขธรรมจากพระเจ้า และเช่นกันในอนาคตความรู้ดังกล่าวจะถูกปรับเปลี่ยนหรือไม่ได้รับการยอมรับจากแวดวงวิชาการต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความรู้ที่น้อยนิดเท่านั้น ดัง โองการในอัลกุรอานสุเราะฮ์อัล-อิสรออฺ อายะฮ์ที่ 85 ที่ว่า :

﴿ وَمَا أَوْتِيْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيْلًا ۝۸۵ ﴾

(سورة الاسراء : 85)

ความว่า : “และพวกท่านจะไม่ได้รับความรู้
ใดๆ เว้นแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น”

(อัล-อิสรออฺ : 85)

3.2.2 ความประเสริฐของความรู้ในอิสลาม

ความประเสริฐของความรู้ในอิสลามนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน ซึ่งปราชญ์มุสลิมแต่ละท่านก็ได้บันทึกไว้ในงานเขียนของแต่ละท่าน มีทั้งที่พ้องกันและมีทั้งที่แตกต่างกันในบางข้อซึ่งผู้วิจัยขอสรุปประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) ความรู้เป็นมรดกตกทอดของบรรดาคานบี เพราะบรรดาคานบีไม่ได้ทิ้งมรดกอื่นใดให้แก่ประชาชาติของพวกเขาออกวิชาความรู้ ดังนั้นหากผู้ใดได้ศึกษาหาความรู้ผู้นั้นก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับมรดกอันล้ำค่าจากบรรดาของอัลลอฮ์

2) ความรู้เป็นสิ่งที่คงทนไม่เลือนหายเหมือนทรัพย์สินเงินทอง ท่านอะบีสุรัยเราะห์นับว่าเป็นหนึ่งในบรรดาเศาะหะบะห์ที่ยากจน จนวันหนึ่งเขาได้เป็นลมล้มลงไปซุกอยู่กับพื้น

เพราะความหิวและไม่มีอาหารที่จะกิน แต่ด้วยความรู้ที่อาบูสุรัยเราะหมีอยู่ทำให้เสาะหะบะห์ผู้ยากไร้ท่านนี้เป็นที่รู้จักของชาวโลกและชื่อเสียงเรียงนามของท่านเป็นที่เรียกขานของประชาชาติมุสลิมในทุกยุคทุกสมัยยังไม่เลือนหาย

3) ความรู้เป็นสิ่งที่รักษาง่าย เมื่อใดที่อัลลอฮ์ได้ให้ความรู้แก่เรา เราก็สามารถที่รักษามันไว้ในใจของเราได้ โดยที่เราไม่ต้องใช้หีบหรือตู้เซปเพื่อเก็บรักษามันไว้ ในขณะที่ทรัพย์สินเงินทองเราต้องเก็บรักษามันไว้ในหีบหรือตู้เซปที่มีกุญแจล็อกไว้เป็นอย่างดีเพื่อป้องกันมิให้มันหายไปหรือคนมาลักขโมยได้ นอกจากนี้ความรู้จะช่วยคุ้มครองเราจากสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายด้วยการอณูมัตจากอัลลอฮ์อีกด้วย.

4) ความรู้เป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงบัญญัติให้คนบีได้ขอจากพระองค์เพื่อให้มันเพิ่มพูน ดังคำบัญญัติของพระองค์ที่ว่า *قل رب زدني علما* ความว่า “(มุฮัมมัด) จงกล่าวเถิดว่า : โอ้อัลลอฮ์จงเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ฉันด้วยเถิด” และมันก็เป็นหลักฐานที่ชัดเจนที่บ่งบอกถึงความประเสริฐของความรู้ โดยที่อัลลอฮ์มิได้บัญญัติให้ท่านนบีขอเพิ่มในส่วนอื่นเลย

5) ความรู้คือแสงสว่างที่จะส่องนำมนุษย์ให้รู้จักพระผู้อภิบาลของพวกเขา ให้รู้จักวิธีการที่จะทำอิบะดะห์หรือเคารพภักดีต่อพระองค์ รู้วิธีการที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้อภิบาล รู้จักที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และจะนำพามนุษย์ไปสู่ความโปรดปรานแห่งพระผู้อภิบาลทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

6) ความรู้เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานแก่ปวงบ่าวของพระองค์ ดังหะดีษที่มาจากนุอาวียะห์ จากท่านนบี ซึ่งท่านได้กล่าวว่า :

(مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهُهُ فِي الدِّينِ) متفق عليه

ความว่า: ผู้ใดที่อัลลอฮ์ทรงประสงค์จะให้เขาได้รับความ

ดี อัลลอฮ์ทรงให้เขามีความแตกฉานในเรื่องศาสนา

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1997:69)

จากอนุอามะฮ์ อับบาฮิลีเราะฎีอัลลอฮ์ อันฮุ เล่าว่า :

ذَكَرَ لِرَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَالْآخَرُ عَالِمٌ
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي
عَلَى أَدْنَاكُمْ ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « إِنَّ لِلَّهِ

وَمَلَايِكَتُهُ وَأَهْلَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ حَتَّى النَّمْلَةِ فِي جُحْرِهَا وَحَتَّى الْمِحْوَةِ
لِيُصَلُّوا عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرِ.»

(أخرجه الترمذي، 1970 : 2685)

ความว่า : ท่านเราะสูลุลลอฮ์ คือลลัลลอฮ์ อะลียิ วะสัลลัม ได้รับรายงานเกี่ยวกับชายสองคน คนหนึ่งเป็นนักประกอบศาสนกิจและอีกคนหนึ่งเป็นผู้รู้ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ คือลลัลลอฮ์ อะลียิ วะสัลลัม จึงกล่าวว่า “ความประเสริฐของผู้รู้ต่อนักประกอบศาสนกิจนั้นเสมือนกับความประเสริฐของฉันต่อคนที่ด้อยค่าที่สุดในหมู่พวกท่าน” จากนั้นท่านเราะสูลุลลอฮ์ คือลลัลลอฮ์ อะลียิ วะสัลลัม ก็ได้กล่าวว่า “แท้จริง อัลลอฮ์และเหล่ามะลาอิกะฮ์ของพระองค์ตลอดจนชาวฟากฟ้าและแผ่นดิน จนกระทั่งมดที่อยู่ในรังของมัน หรือกระทั่งปลาต่างย่อมกล่าวอวยพรให้กับผู้สอนความดีแก่นมนุษย์”

(บันทึกโดยอัครมิซีย์ ,1970 : 2685)

3.1.2) ความประเสริฐของผู้รู้ในอิสลาม

ความจริงมนุษย์มีชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย ท่านอาดัมซึ่งถือว่าเป็นมนุษย์คนแรกนั้นมี
ธาตุกำเนิดมาจากดิน ดังอาเยฮ์

﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ﴾

(سورة المؤمنون : 12)

ความว่า : “และขอสาบานว่า แน่อนเราได้สร้าง
มนุษย์มาจากธาตุแห่งดิน¹”

(อัลมุมีนูน : 12)

และอัลลอฮ์ได้ให้การสืบตระกูลของลูกหลานอาดัมนั้นจากน้ำอสุจิที่ต่ำต้อย

¹ อิบน์อับบาสได้กล่าวว่า “ แท้จริงแล้ว มนุษย์ในที่นี้ หมายถึง อาดัม เพราะปฐมกำเนิดของอาดัมนั้นมาจากดิน ดูรายละเอียดในคัมภีร์ “อัล กุรดูบีย” เสียชีวิตเมื่อ ฮ.ศ.671. 1996 . ไคโร : โรงพิมพ์ คาร์ลหะเคีย เล่มที่ 12 หน้าที่ 116

﴿ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ
 ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ﴾

ความว่า : “7. ผู้ทรงทำให้ทุกสิ่งทีพระองค์ทรงสร้างมันให้ดี
 งาน*¹ และพระองค์ทรงเริ่มการสร้างมนุษย์จากดิน² 8.แล้ว
 ทรงให้การสืบตระกูล ของมนุษย์มาจากน้ำ) อสุจิ (อันไร้ค่า.”

(อัล-สะอูเราะฮะฮุ : 7 - 8)

แม้ท่านนบีอาดัมจะมีธาตุกำเนิดต่ำด้อย แต่บรรดามลาอิกะฮะฮุได้รับการบัญชาให้
 น้อมคารวะต่อท่านอาดัม ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า :

﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
 ﴿٣٤﴾ أَبَىٰ وَأَسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٥﴾ ﴾
 (سورة البقرة : 34)

ความว่า “แล้วพระองค์ได้กล่าวแก่มลาอิกะฮะฮุว่า จงคำนับอาดัม
 มลาอิกะฮะฮุทั้งหมดได้คำนับ นอกจากอิบลิสที่ปฏิเสธไม่ยอมทำ
 มันยโสโอหังและเป็นผู้ปฏิเสธ

(อัลบะเกาะเราะฮะฮุ : 34)

เพราะเหตุใดบรรดามลาอิกะฮะฮุต้องก้มกราบต่อท่านอาดัมทั้งๆ ที่ท่านอาดัมมีธาตุ
 กำเนิดที่ต่ำด้อย หนึ่งในบรรดามลาอิกะฮะฮุกล่าวคือความรู้ เพราะหลังจากที่พระองค์อัลลอฮุทรงสร้าง
 ออาดัมและทรงเป่าวิญญาณเข้าไปในร่างกายของท่าน พระองค์ก็ทรงสอนถึงชื่อของสิ่งต่างๆ ให้แก่
 ท่านดังปรากฏในอาะฮะฮุ อัลกุรอานว่า :

¹ อะบูฮัยยานกล่าวว่า อันนี้นับได้ว่าเป็นการบรรลุสู่ความโปรดปรานยิ่ง ความหมายก็คือพระองค์ทรงจัดวางทุกสิ่งให้อยู่ในตำแหน่ง
 ของมัน

² คือ ออาดัม บิดาของมนุษย์

﴿ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ

﴿ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

(سورة البقرة : 31)

ความว่า “และพระองค์ทรงสอนอาดัมให้รู้บรรดาชื่อทั้งหมด (ของสรรพสิ่งทั้งหลาย) หลังจากนั้นทรงเสนอสิ่งเหล่านั้นแก่ มะลาอิกะห์และตรัสว่า พวกเจ้าจงแจ้งข้าเถิดถึงบรรดาชื่อของ สิ่งเหล่านี้ หากพวกเจ้าเป็นผู้สัตย์จริง”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 31)

หลังจากพระองค์อัลลอฮ์ทรงสอนชื่อของสิ่งต่างๆ ให้กับท่านอาดัมแล้ว อัลลอฮ์ก็ ทรงเรียกบรรดามลาอิกะห์ และทรงถามสิ่งนี้คืออะไร บรรดามลาอิกะฮ์ตอบไม่ได้ เพราะความรู้ที่ พวกตนมีอยู่นั้นจำกัด ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่บรรดามลาอิกะฮ์ตอบไม่ได้ท่านอาดัมกลับตอบได้ จากนั้นพระองค์อัลลอฮ์จึงทรงบัญชาให้บรรดามลาอิกะฮ์สุญูด (ก้มกราบ) ต่ออาดัม และบรรดาม ลาอิกะฮ์ก็ได้ปฏิบัติตาม ยกเว้นอิบลิสคังปรากฏในอาเยฮ์

﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ

﴿ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾

(سورة البقرة : 34)

ความว่า “ และเมื่อเราได้ตรัสแก่มวลมลาอิกะฮ์ว่า พวกเจ้า จงน้อมคารวะต่ออาดัมเถิด พลันพวกเหล่านั้นก็น้อม คารวะ (โดยคหณิภาพ) ยกเว้นอิบลิส (เพียงผู้เดียว) เขา ขัดขืน และทรนงตน และเขาเป็นหนึ่งในกลุ่มผู้เผลอคุณ”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 34)

เหตุผลที่บรรดาอภิมหาอิมามอะฮ์ลุลบัยตฺไม่ใช้เพราะชื่อกำเนิดของท่านแต่เป็นเพราะความรู้ที่พระองค์ทรงสอนให้แก่ท่าน คำว่า (اَسْمَاءُ كَلْهًا) ที่พระองค์ทรงสอนให้กับท่านอาดัม นั้นอุลามะฮ์ศัฟิรฺและนักคิดมุสลิมมีทัศนะที่แตกต่างกันดังนี้

ทัศนะที่หนึ่ง (اَسْمَاءُ كَلْهًا) หมายถึง ชื่อของสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์คุ้นเคย เช่น มนุษย์ สัตว์ โลก ภูเขา เป็นต้น ทัศนะนี้เป็นของ อิบน์ อับบาส และเกาะตะละฮฺ (Tabari , 1987 : 229)

ทัศนะที่สอง (اَسْمَاءُ كَلْهًا) หมายถึงชื่อของมลาอิกะฮ์ทั้งหมด ทัศนะนี้เป็นทัศนะของอัล-รอปืออ (Tabari , 1987 : 229)

ทัศนะที่สาม (اَسْمَاءُ كَلْهًا) หมายถึง ชื่อทั้งหมดของลูกหลานอาดัม ทัศนะนี้เป็นทัศนะของ อิบน์ ลัยคฺ (ฮ.ศ. 660)

ทัศนะที่สี่ ซึ่งเป็นทัศนะของอัล-ญะอะบะรี ท่านมีทัศนะว่า (اَسْمَاءُ كَلْهًا) หมายถึง ชื่อของลูกหลานอาดัมและชื่อของมลาอิกะฮ์ ไม่ใช่ชื่อของมลาอิกะฮ์อื่น อัล-ญะอะบะรีมีทัศนะเช่นนี้เพราะในอายะฮ์ดังกล่าว อัลลอฮฺตรัสว่า (عَرَضَهُمْ) คำว่า (هُمْ) นั้นเป็นคำสรรพนามที่ใช้แทนมนุษย์และมลาอิกะฮ์มากกว่าจะแทนสัตว์ สิ่งของ (Tabari , 1978) อย่างไรก็ตามนักอรรถาธิบายอัลกุรอานบางกลุ่มกล่าวว่าคำสรรพนามที่แทนสิ่งหลายๆ ชนิดซึ่งรวมถึงมนุษย์ด้วยบางครั้งก็จะใช้คำว่า (هُمْ) ดังปรากฏในอายะฮ์

﴿ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِ
وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ أَرْبَعٍ مَخْلُوقٌ
اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

(سورة النور : 45)

ความว่า “และอัลลอฮฺทรงบันดาลสัตว์ทุกตัวมาจากน้ำ ซึ่งบางชนิดจากพวกมันเป็นสัตว์ที่เลื้อยไปบนท้องของมัน (เช่น งู) และบางชนิดเป็นสัตว์ที่เดินบนขาสองข้าง และบางชนิดเป็นสัตว์ที่เดินบนสี่ขา อัลลอฮฺทรงบังเกิดสิ่งที่พระองค์ประสงค์ แท้จริงนั้นอัลลอฮฺทรงอนุภาพเหนือทุกสิ่ง”

(อัล-นุร : 45)

ความรู้ นั้นไม่เพียงแต่จะยกระดับมนุษย์ทุกคน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ครัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا
يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ ءَاتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾ ﴾

(المجادلة : 11)

ความว่า “ โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อได้มีสิ่งกล่าวแก่พวกเจ้าว่า จง
หลีกที่ให้ในที่ชุมนุม พวกเจ้าก็จงหลีกที่ให้พวกเขาเพราะอัลลอฮ์ทรง
ให้ที่ที่กว้างขวางแก่พวกเจ้า (ในวันกิยามะฮ์) และเมื่อมีเสียงกล่าวว่าจะ
ถูกขึ้นขึ้นจากที่ชุมนุมนั้น พวกเจ้าก็จงถูกขึ้นขึ้น แน่อนอัลลอฮ์ทรง
ยกย่องบรรดาผู้ศรัทธาจากพวกเจ้าและบรรดาผู้ที่ได้รับความรู้หลาย
ฐานันดร และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”

(อัล-มูญาอะละห์ : 11)

นอกจากความรู้จะยกระดับของมนุษย์แล้ว ความรู้เท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์เกรง
กลัวต่อผู้อภิบาล และเป็นผู้สืบทอดมรดกของท่านศาสดา ที่แท้จริง อัลกุรอานได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านี้
ว่า :

﴿ وَمِنَ النَّاسِ وَالْذُّوَابِ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ ۗ

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ ﴾

(سورة الفاطر : 28)

ความว่า “และในหมู่มนุษย์และสัตว์ และปศุสัตว์ ก็มี
หลากหลายสีเช่นเดียวกัน แท้จริงผู้ที่เกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ใน
บรรดาบ่าวของพระองค์คือบรรดาอุละมะฮ์ (บรรดาผู้รู้) แท้
จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจยิ่ง และผู้ทรงอภัยเสมอ”

(อัล-ฟาฏีร : 28)

มนุษย์ทุกคนมีชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย ไม่ว่าจะชาติกำเนิดมาจากดินดังเช่น ท่าน
อาดัมหรือเกิดจากสเปิร์มเหมือนกับพวกเราทุกคน หากมนุษย์ไร้ซึ่งความรู้เขาย่อมจะเป็นผู้ที่ต่ำต้อย

ในทางกลับกันหากเขามีความรู้ เขาจะเป็นผู้ที่สูงส่ง อิบนุ มัสอูด กล่าวว่า “บุคคลซึ่งได้รับความรู้นั้นสูงส่งยิ่งกว่าผู้ที่มีความศรัทธาแต่ไม่ได้รับความรู้

การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ การแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ล้วนได้รับอิทธิพลจากความรู้และ อารยะธรรมของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับความรู้และความเจริญทางด้านวิชาการและสติปัญญาทางของพวกเขาเหล่านั้นเอง ความรู้ที่กล่าวมานั้นไม่เพียงแต่จะมีความสำคัญต่อบรรดามุสลิมเท่านั้น แต่ความรู้นั้นก็มีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกชนชาติ ศาสนา

3.1.4) ประเภทของความรู้ในทัศนะของอิสลาม

จากการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ในทัศนะอิสลาม พบว่าการจำแนกศาสตร์ของปราชญ์มุสลิมนั้นมากมายหลายทัศนะ ซึ่งอาจสรุปเพื่อเป็นตัวอย่างในบางทัศนะที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1) อัลกินดี (Al-kindi) ได้จำแนกศาสตร์ต่างๆ เป็นสองประเภท คือศาสตร์แห่งทฤษฎีและศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ศาสตร์แห่งทฤษฎีประกอบด้วยวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ อภิปรัชญา ฯ ส่วนศาสตร์แห่งการปฏิบัติประกอบด้วยวิชาอศลาก (จริยศาสตร์) การบริหารบ้าน การบริหารเมือง

2) อิบนุซีนานา (Ibnusina) ได้จำแนกศาสตร์เป็นสองประเภทคือศาสตร์ที่เป็นนิรันดร์(นิรันดร์ศาสตร์) และศาสตร์ชั่วคราว นิรันดร์ศาสตร์จะแยกเป็นสองชนิดคือ ศาสตร์ที่เป็นเป้าหมาย และศาสตร์ที่เป็นเครื่องมือสำหรับวิชาตรรกศาสตร์ ศาสตร์ที่เป็นเป้าหมายจะแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ศาสตร์แห่งทฤษฎี และศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ศาสตร์แห่งทฤษฎีประกอบด้วยวิชาเกี่ยวกับธรรมชาติ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาอภิปรัชญา วิชาที่ว่าด้วยจักรวาล ศาสตร์แห่งการปฏิบัติประกอบด้วยวิชาอศลาก (จริยศาสตร์) วิชาการบริหารบ้าน วิชาการบริหารเมือง วิชาศาสนบัญญัติเป็นต้น

3) อัล-ฆะฆะซาลี¹ (Al-ghazali) ได้จำแนกศาสตร์ต่างๆออกเป็นสี่ระบบ ระบบที่ได้รับความนิยมนักกว้างขวางคือการจำแนกศาสตร์ออกเป็นสองประเภท ได้แก่ที่เป็นซรัยยะห์และอกลียะห์

¹ อัล-ฆะฆะซาลี¹ (Al-ghazali) คือ อิบู ฮามิด มุฮัมหมัด บิน มุฮัมหมัด บิน มุฮัมหมัด บิน อะห์หมัด อัล-อุซัย อัล-ฟาฟีฮีย เป็นที่รู้จักในนามชื่อ อัล-ฆะฆะซาลี, ท่านได้รับการขนานนามว่า “สูงส่งสุด อิสลาม” (Hujjah al-Islam) ท่านเกิดที่หมู่บ้าน “อุซ อัล-ฟารีซียะห์” (Tus al-Farisayah) อยู่ในเมือง “คอเราะซาน” (Kharasan) เมื่อปีส.ศ. 450 และเสียชีวิต ในปี ส.ศ. 505

ศาสตร์ซัรียะห์ประกอบด้วย

1. ศาสตร์ที่เป็นรากฐาน ได้แก่ วิชาเคฮิด วิชาชีวประวัติของบรรดานบี เป็นต้น
2. ศาสตร์ที่เป็นสาขาได้แก่ วิชาฮักลาท วิชาเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

ศาสตร์อากลิยะห์ประกอบด้วย

1. คณิตศาสตร์ ได้แก่ เลขคณิต เลขาคณิต คาราศาสตร์ คนตรี
2. ตรรกศาสตร์
3. ฟิสิกส์ หรือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์
4. อภิปรัชญา ได้แก่ปรัชญาที่ว่าด้วยความเป็นอยู่ของมนุษย์ และปรัชญาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับจักรวาล

อิบนุ คอลดูน¹ (Ibn khaldūm) ได้จำแนกศาสตร์เป็น 2 ประเภท

1) นกัลิยะห์ (Naqliyah) ศาสตร์ประเภทนี้เป็นศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ และข้อปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วยวิชาอัลกุรอาน อัลหะดีษ ศาสนบัญญัติ เติสฮิด ตาเสวูฟ เป็นต้น

2) อักลิยะห์ประกอบด้วย (Aqliyah) เป็นวิชาที่ได้มาจากการใช้ความคิดซึ่งได้แก่ วิชาเวชกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ อภิปรัชญา ศาสตร์ที่ว่าด้วยจำนวน เช่น เลขคณิต เลขาคณิต คนตรี ศาสตร์ที่ด้วยตัวอักษร เป็นต้น

การจำแนกศาสตร์ตามที่สนะของอิบนุคอลดูน มีความคล้ายคลึงกับการจำแนกศาสตร์ของ อัล เมาะซาลีย์ที่จำแนกศาสตร์เป็นอูลุม อัล-ซัรียะห์ (Ulum al Shari yah) และอูลุม อัล-อักลิยะห์ (Ulum al Aqliyah)

อัล กอบิซี² (al-Qābisī) ได้จำแนกศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 1) ศาสตร์ที่เป็นแกน ได้แก่ อัลกุรอานฟิสิกฮักลาทการเรียน สะกค อัลกุรอาน
- 2) ศาสตร์ที่ไม่ใช่แกน ได้แก่ ศาสตร์ต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากวิชาแกน เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ กวีนิพนธ์ เป็นต้น

¹ อิบนุ คอลดูน¹ (Ibnu khaldum) คือ อะลี อัล-คีน อูบ ซัซคุ อับดุลเราะมาน บิน มุฮัมหมัด บิน มุฮัมหมัด บิน อัล-สะซัน บิน ฉา บิร บิน มุฮัมหมัด บิน อิบรอฮิม บิน อับดุลเราะมาน บิน คอเล็ด (คอลดูน อัล-ฮักเราะมีฮ์) เกิดที่เมืองคูนิส เมื่อปี ฮ.ศ. 732 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 784

² อัล-กอบิซี มีชื่อจริงว่า อูบ อัล-มะซัน อะลี บิน มุฮัมหมัด เคาะลัฟ อัล-มะฟิรีย อัล-เกาะเราะเวีย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม อัล-กอบิซี เกิดที่เมือง "กอบิส" เมื่อปีฮ.ศ. 324/ 935 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 403/1014

อัลกอฎีย์ อิบิยะอูลา อัล-ฟัรรออฺ¹ (al-Qāḍi Abi Ya‘alā al-Farrā’ . 1990 : 1/80) ได้จำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ

1) ความรู้ที่ยั่งยืน หมายถึง ความรู้ที่ยั่งยืนและถาวรซึ่งเป็นความรู้ของอัลลอฮฺพระเจ้าผู้ทรงสร้าง เป็นความรู้ที่ไม่มีวันเลือนหาย หรือเปลี่ยนแปลง เป็นความรู้ที่จีรัง ความรู้ของพระองค์เป็นความรู้ที่สมบูรณ์ปราศจากข้อบกพร่องใดๆทั้งปวง

2) ความรู้ที่ไม่ยั่งยืน² ความรู้ประเภทนี้จะมีความหมายที่ตรงกันข้ามกับความรู้ในประเภทแรก เพราะความรู้ประเภทที่สองเป็นความรู้ที่ไม่คงทน เป็นความรู้ที่คงอยู่ในระยะเวลาที่จำกัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของอัลลอฮฺ³ ซึ่งมันเป็นความรู้ของสรรพสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ความรู้ของมะลาอิกะฮฺ ความรู้ของญิน และมนุษย์เป็นต้น

อัลกอฎีย์ อิบิยะอูลา อัล-ฟัรรออฺ (al-Qāḍi Abi Ya‘ala al-Farrā’ . 1990 : 1/81) ได้กล่าวว่า “เหตุที่เรียกความรู้ประเภทนี้ว่า “ถูกรูเราะฮฺ” เพราะความสำคัญและความจำเป็นของมันที่มีต่อมนุษย์ ด้วยเหตุนี้อัลลอฮฺ⁴ จึงได้ตรัสว่า :

﴿...إِلَّا مَا أَضْطُرُّرْتَمَّرَ إِلَيْهِ...﴾

(سورة الأنعام : 119)

ความว่า “นอกจากสิ่งที่พวกเขาได้รับความคับขันให้ต้องการ³ มันเท่านั้น”

﴿...فَمَنْ أَضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ...﴾

(سورة البقرة : 173)

ความว่า “แล้วผู้ใดได้รับความคับขัน⁴โดยมิใช่ผู้เสาะแสวงหา⁵ และมิใช่เป็นผู้ละเมิดขอบเขตแล้ว⁶”

¹อัลกอฎีย์ อิบิยะอูลา มีชื่อจริงว่า มุฮัมหมัด บิน อัดสูซัน อัลฟัรรออฺ อัลบัฆดาดี อัลฮัมบะดี เกิดปี 380 ฮ.ศ. และเสียชีวิตปี 458 ฮ.ศ.

²อัลฟัรรออฺไม่ได้อธิบายความหมายของความรู้ที่เป็น มุสคัษศรศาสตร์ (Muhdas) ไว้ในหนังสือของท่าน แต่ถูกศิษย์ของท่านอาบูคูตีบได้ให้ความหมายของมุสคัษศรศาสตร์ (Muhdas) คือ “ความรู้ที่เพิ่งเกิดใหม่ซึ่งเป็นความรู้ของสรรพสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ความรู้ของมะลาอิกะฮฺ จิน และมนุษย์เป็นต้น (ดูรายละเอียดได้ในหนังสือ “อัคคัมฮิด” หน้า 7-8)

³คือนอกจากสัตว์เคี้ยวหามที่ความคับขันทำให้ต้องบริโภคมันเพื่อประทังไว้ซึ่งชีวิตเท่านั้น ทั้งนี้ในกรณีที่ไม่สามารถหาอาหารชนิดที่เป็นที่อนุมัติได้

⁴อยู่ในภาวะคับขัน ไม่สามารถจะหาอาหารอื่นเพื่อประทังชีวิตได้ นอกจากเนื้อสุกร

⁵มิใช่สร้างสถานการณ์ให้คับขันเพื่อต้องการบริโภค

⁶เมื่อบริโภคแล้วก็บริโภคพอประทังชีวิต มิใช่ถือโอกาสสวาปามจนเกินความจำเป็น

2.2) ความรู้ที่ได้จากการแสวงหา

อุทธมาอบางท่านได้แบ่งประเภทของความรู้ออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1) ความรู้ที่ได้จากการประทาน (علم الوحي) ได้แก่ Wahyu ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่แท้จริง และเป็นความรู้ที่มีสถานภาพที่สูงที่สุด ความรู้ใดๆ ที่ขัดแย้งกับความรู้ประเภทนี้จะถือว่าโมฆะและเป็นเท็จ ผู้ที่รับความรู้ประเภทนี้คือบรรดาเราะสูลและอัมบิยาอู (บรรดาศาสนทูต)

2) ความรู้ที่ได้จากการแสวงหา (علم المكتسب) ได้แก่ ความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ความรู้ที่ได้จากการทดลอง ความรู้ประเภทนี้เราต้องแสวงหาดังนั้นมนุษย์จะมีความรู้ประเภทนี้ต่างกัน และขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ความเพียรพยายาม สมรรถภาพทางสติปัญญา เป็นต้น

สาเหตุที่เราต้องแสวงหาความรู้เพราะมนุษย์เกิดมาปราศจากความรู้ ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ว่า:

﴿ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾

(سورة النحل : 78)

ความว่า “และอัลลอฮ์ทรงให้พวกเจ้าออกจากครรภ์มารดาของพวกเจ้า โดยพวกเจ้าไม่รู้อะไรเลย และพระองค์ทรงทำให้พวกเจ้าได้ยินและเห็นและมีหัวใจ) สำหรับนึกและคิด(เพื่อพวกเจ้าจะได้ขอบคุณ”

(อัล-นะห์ลุ : 78)

หลังจากนั้นมนุษย์จะเริ่มเรียนรู้และได้มาซึ่งความรู้ต่างๆ แต่เมื่อมนุษย์เริ่มแก่ชราลงความรู้ที่เขาเคยมีก็จะเริ่มเลือนหาย และมนุษย์ก็จะกลับสู่สภาพดั้งเช่นทารกซึ่งแทบจะไม่มีความรู้ใดๆเหลืออยู่เลยดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า :

﴿ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴾

(سورة يس : 68)

ความว่า : “และผู้ใดที่เราทำให้เขามีอายุยืนนานเราจะให้
กลับคืนสู่สภาพเมื่อตอนแรกเกิดแล้วพวกเขาไม่ใช่
สติปัญญาใคร่ครวญบ้างหรือ?”

(ยาซีน : 68)

มีความรู้อีกประเภทหนึ่งที่อยู่ระหว่างการประจักษ์และแสวงหาความรู้ดังกล่าว
ได้แก่อิสราม นักปรัชญาบางท่านมีทัศนะว่า ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่ได้จากการประจักษ์ แต่
บางท่านมีทัศนะว่าความรู้ประเภทนี้ต้องใช้ความเพียรพยายาม เป็นการทำให้ใกล้ชิดกับ
พระองค์

นักวิชาการอิสลาม-อัลฟิกฮ์ ได้กล่าวว่าความรู้ในอิสลามมี 2 ประเภท คือ

1) ความรู้ที่เป็นฟิรฎูฮีน คือความรู้ที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนจำเป็นต้องเรียนรู้และ
ปฏิบัติเรียกว่า ความรู้ภาคบังคับ เช่น ความรู้เกี่ยวกับหลักศรัทธา (อากีดะฮ์) หลักศาสนบัญญัติ (ชา
รีอะฮ์) และหลักจริยธรรม (อัคลาฮ์) ซึ่งจุดมุ่งหมายของการแสวงหาความรู้ประเภทนี้คือ การ
ปลูกฝังให้มุสลิมมี ความศรัทธาที่ถูกต้องและยึดมั่นต่อหลักศรัทธาในการใช้ชีวิตพร้อมกับการ
ปฏิบัติตามหลักศาสนบัญญัติด้วยการกระทำ การแสดงออกอย่างชัดเจนด้วยวิถีชีวิตที่มีคุณธรรม
จริยธรรม ซักเกลา จิตใจให้บริสุทธิ์จากความโลภ หลง หยิ่งผยอง จนกลายเป็นมุสลิมที่มีความ
บริสุทธิ์ใจ ซื่อสัตย์และมีเกียรติ ซึ่งบุคลิกภาพของมนุษย์นั้นจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีความสมบูรณ์
ด้านอากีดะฮ์ ชะรีอะฮ์และอัคลาฮ์

2) ความรู้ที่เป็นฟิรฎูกิฟายะฮ์ คือความรู้ที่จำเป็นเหนือสังคมหนึ่งๆต้องมี อันเป็น
ความรู้ที่จำเป็นต่อส่วนรวมเพื่อให้การมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ความสมดุล และความ
มั่นคงในชีวิตของโลกนี้ ความรู้ในประเภทนี้มีขอบข่ายครอบคลุมในด้านต่างๆเช่น ความรู้ด้าน
การแพทย์ สาธารณสุข คณิตศาสตร์ การพาณิชย์ การเงิน การจัดการทรัพย์สิน การอุตสาหกรรมทั้ง
อาหารและเครื่องนุ่งห่ม การก่อสร้าง การเมืองการปกครองเพื่อนำสุขุมของอัลลอฮ์ไปบังคับใช้ใน
สังคมเป็นต้น

จากการอธิบายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความรู้ทั้งสองประเภทนั้นไม่สามารถที่
จะถูกละเลยในการได้รับการศึกษาและนำไปปฏิบัติ ซึ่งการศึกษาหาความรู้และนำความรู้ไปใช้
ประโยชน์นั้นจะนำมาซึ่งความสุขให้สังคมมนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ดังคำกล่าวที่ว่า ” ผู้ใด
ประสงค์จะได้รับความสำเร็จในโลกนี้(โลกคุณยา)เขาจะต้องมีความรู้และผู้ใดประสงค์ได้รับ

ความสุขสบายในโลกหน้าเขาก็ต้องมีความรู้ ในขณะที่ผู้ใดมีความประสงค์จะได้รับความเจริญในโลกนี้และมีความสุขสบายในโลกหน้าเขาก็ต้องมีความรู้

เชค สอและห์ อัลเฟาซาน, (2000 : 15) ได้จำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1) คุณดรรศาสตร์ หมายถึง ความรู้ที่มีคุณประโยชน์ ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ประเภท

1.1) ความรู้ที่ให้ประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ได้แก่ วิชาการศาสนาทั้งหลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติต่างๆ

1.2) ความรู้ที่ให้ประโยชน์เฉพาะในโลกนี้เท่านั้น วิชาชีพต่างๆ ที่เป็นประโยชน์

2) ความรู้ที่ให้โทษ หมายถึงความรู้ที่ให้โทษทั้งในโทษนี้และโทษหน้า ได้แก่ วิชาไสยศาสตร์ วิชาดูดวง เป็นต้น

จากการศึกษาถึงการจำแนกศาสตร์ของนักปราชญ์มุสลิมแล้ว เราสามารถเข้าใจได้ว่าความรู้นั้นมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน ดังที่อุลละมาฮ์อิสลามได้จำแนกเอาไว้ในแต่ละประเภทว่าความรู้ประเภทใดบ้างที่ควรแก่การเรียนรู้ และประเภทใดที่ไม่ควรแก่การเรียนรู้ดังข้อสรุปต่อไปนี้

1) ความรู้ที่อิสลามกำชับและส่งเสริมให้มนุษย์ศึกษาทำความเข้าใจ ความรู้ประเภทนี้ เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ และสามารถนำพาความสำเร็จแก่ผู้เรียนได้ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งความรู้ประเภทนี้ได้แก่

1.1) อัล-อิลมุ อัล-วะหะยีย์ เช่น ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติในอิสลาม

1.2) อัล-อิลมุ อัล-ญะรูรีย์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ต้องใช้ทฤษฎีและหลักฐานในการรับรู้

1.3) อัล-อิลมุ อัล-มุกตะสะบีย์ ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่ได้มาด้วยการแสวงหา

2) ความรู้ที่นักวิชาการอิสลามมีความเห็นที่แตกต่างกันว่าควรแก่การเรียนรู้หรือไม่คือความรู้ที่เกี่ยวกับ (วิชาดรรศาสตร์) แต่นักวิชาการครึ่งทรวงส่วนใหญ่เห็นว่า วิชาดรรศาสตร์อนุญาตให้มุสลิมศึกษาได้หากมีความประสงค์เพื่อการเรียนรู้

3) ความรู้ที่นักวิชาการมุสลิมเห็นพ้องต้องการว่าเป็นความรู้ที่หะรอม(ต้องห้าม) ไม่อนุญาตให้ศึกษาเรียนรู้ เพราะมันมันเป็นความรู้ที่ไม่มีประโยชน์แก่มุสลิมแต่อย่างใด ความรู้ดังกล่าวได้แก่ ความประเภทไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา ดูดวง หมอผี เป็นต้น

3.3) แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม

แนวคิดทางการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดกรอบทางการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตัวเองได้วางไว้ แต่การศึกษาอิสลามเป็นการศึกษาที่บริสุทธิ์มาจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยมีแหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาจาก 3 แหล่งดังต่อไปนี้

3.3.1 แนวคิดทางการศึกษาจากอัลกุรอาน

แนวคิดทางการศึกษาในอัลกุรอานเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่สมบูรณ์แบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นแนวคิดที่บริสุทธิ์ สูงส่งและมีความบารอक्तอยู่ในตัวของมันเองเพราะเป็นแนวคิดที่มาจากพระผู้อภิบาลผู้ทรงสร้างแห่งสากลโลกและเป็นแนวคิดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนตราบฟ้าดินสลาย แนวคิดนี้ได้ประจักษ์ให้เห็นถึงอณูภาพของมันแล้วแก่ชาวโลกจากบรรพชนรุ่นแรกนับจากวันที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานอัลกุรอานให้แก่ท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นครั้งแรกและต่อเนื่องจนครบสมบูรณ์ภายในระยะเวลา 23 ปี ดังนั้นคัมภีร์อัลกุรอานจึงเป็นคัมภีร์ที่ได้รวบรวมแนวคิดทางการศึกษาที่สมบูรณ์แบบและประเสริฐที่สุดที่ได้รวบรวมแนวคิดในด้านต่างๆที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้ายังชัดเจนและครบถ้วน อัลกุรอานได้กล่าวถึงความประเสริฐของหลักการศรัทธาและความสำคัญของมัน อัลกุรอานได้อธิบายถึงแก่นแท้ความหมายของอิหม่าน และบรรดาซอฮาบะห์ของท่านรอซูลได้ศึกษาอัลกุรอานจากท่านรอซูลตลอดด้วยความขำเกรงและศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์และได้แสดงออกด้วยการปฏิบัติด้วยความนอบน้อมและเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์และรอซูลของพระองค์ บรรดาซอฮาบะห์ของท่านนบีได้ศึกษาอัลกุรอานจนถึงระดับขั้นสูงสุดของการ ศักวา¹ ตัสติก² อีกลาศ³ ตัจญีฮะห์⁴ และอัชชาบาด⁵ และได้ประจักษ์เป็นรูปธรรมจากสิ่งเหล่านั้นในวิถีชีวิตประจำวันของบรรดาซอฮาบะห์ทั้งหลายที่พวกเขามีความศรัทธาต่อคำสอนแห่งอัลกุรอานอย่างเห็นได้ชัด เพราะทุกหลักการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพวกเขา และทุกปัญหาที่เกิดการขัดแย้งกันเขาจะยึด อัลกุรอานและซุนนะห์ของท่านรอซูลตลอด ﷺ เพื่อใช้ในการพิพากษาเสมอ อัลกุรอานไม่ได้จำกัดเฉพาะแนวคิดทางการศึกษาเพียงอย่างเดียวแต่จะครอบคลุมแนวคิดในด้านต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต

¹ ศักวา หมายถึง ความขำเกรงต่ออัลลอฮ์

² ตัสติก หมายถึง การยอมรับ การเชื่อถือ

³ อีกลาศ หมายถึง ความบริสุทธิ์ใจ

⁴ ตัจญีฮะห์ หมายถึง การอุทิศ มอบให้

⁵ อัชชาบาด หมายถึง การยึดมั่น ความมั่นคง

ของมนุษย์บนโลกนี้ แต่ผู้เขียนจะพูดถึงในที่นี้เฉพาะแนวคิดทางการศึกษาเท่านั้น ซึ่งพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

1) อัลกุรอานได้วางเป้าหมายทางการศึกษาในอิสลามเพื่อปลูกฝังให้มนุษย์เกิดการศรัทธามั่นในอัลลอฮ์ ﷻ และขำเกรงต่อพระองค์ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ศึกษาหาความรู้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยไม่ผูกมัดกับผลประโยชน์แห่งโลกดุนยา เมื่อผู้เรียนมีความบริสุทธิ์ในการศึกษาของเขาแล้วก็จะส่งผลทำให้เขาไปปฏิบัติหน้าที่ในการรับใช้สังคมและประเทศชาติด้วยความซื่อสัตย์ต่อไปในอนาคต ดังอัลลอฮ์ได้สรรเสริญว่าผู้ที่มีความขำเกรงต่อพระองค์คือผู้ที่มีความรู้เท่านั้นดังอะยะฮ์

(إِنَّمَا نَخَشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الَّذِينَ عَلَّمُوا) (سورة الفاطر / 28)

ความว่า: “แท้จริงบุคคลที่มีความขำเกรงต่ออัลลอฮ์จากบรรดาบ่าวของพระองค์ คือ บรรดาผู้ที่มีความรู้”

(อัล-ฟาติร : 28)

2. อัลกุรอานได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการสร้างมนุษย์เพื่อปฏิบัติอิบะดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ซึ่งอิบะดะฮ์ในที่นี้เป็นอิบะดะฮ์ในความหมายที่กว้างมิได้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่มันจะรวมถึงในทุกๆ ด้านของการดำรงชีวิต ซึ่งจะรวมถึงการศึกษาไปด้วย ดังนั้นการศึกษาในอิสลามจึงเป็นการศึกษาที่เป็นอิบะดะฮ์ ที่แสดงถึงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พระเจ้าผู้ทรงสร้าง ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۗ ﴾

ความว่า : “เราไม่ได้สร้างมนุษย์และญินมาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อภักดีต่อเรา”

(อัล-ซาริยาต : 56)

และอัลลอฮ์ได้กล่าวว่า :

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴾

(سورة النساء : 174)

ความว่า : “โอ้มวลมนุษยทั้งหลาย ความจริงได้มีหลักฐานหนึ่ง จากองค์อภิบาลของพวกเขา (คือท่านนบีมุฮัมมัด) มาสู่พวกเขา แล้ว และเราได้ให้มีรัศมีอันชัดเจนแจ่มลงมายังพวกเขาทั้งหมด (คือคัมภีร์อัลกุรอาน)”

(อัล-นินสาอู : 174)

และพระองค์ตรัสไว้ในอีกอายะฮ์หนึ่งว่า :

﴿ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً
وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴾
(سورة النحل : 89)

ความว่า : “และเราได้มอบคัมภีร์ลงมาให้พวกเขาเพื่อแจ้งให้แก่ พวกเขาทุกสิ่ง และเป็นสิ่งชี้แนะอีกทั้งเป็นเมตตาและเป็นข่าวดี แก่บรรดาผู้สวามิภักดิ์ทั้งหมด”

(อัลนอะฮฺลุ : 89)

และจากโองการที่ว่า :

﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾
وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾﴾

(سورة النجم : 1-4)

ความว่า : “ขอยืนยันกับดวงดาวในยามที่มันได้ตก(ลับไปจาก สายตา), (มุฮัมมัดผู้เป็น) มิตรของพวกเขา มิได้หลง (ออกไป จากทางที่เที่ยงตรง)และมีได้ละเมิด, และเขาไม่พูดออกมาจาก อารมณ์ (ปรารถนาของเขาเอง), อัลกุรอานมิใช่อื่นใดนอกจาก เป็นวะฮีย์ที่ถูกประทานลงมา”

(อัลนัจม:1-4)

ด้วยเหตุนี้เองการศึกษาในอิสลามจึงเป็นการศึกษาเพื่ออัลลอฮ์ทั้งจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ เพราะการให้การศึกษาแก่มุสลิมเป็นการให้การศึกษาที่ครอบคลุมเพื่อการดำรงอยู่อย่างป่าวผู้ภักดีต่อพระผู้อภิบาลแห่งสากลโลก ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۗ ﴾

ความว่า : “เราไม่ได้สร้างมนุษย์และญินมาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อภักดีต่อเรา”

(อัล-ซารียาต : 56)

2)อัลกุรอานได้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาอิสลามเป็นการศึกษาที่มีลักษณะโดยธรรมชาติที่เป็นสากลดังคำคำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۗ ﴾

(سورة سبأ : 28)

ความว่า : “และเราได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด เว้นแต่เป็นผู้แจ้งข่าวดีและผู้ตักเตือนแก่มนุษย์ทั้งหลาย แต่ว่าส่วนมากของมนุษย์ไม่รู้”

(สะบะอู : 28)

และอัลลอฮ์ได้ตรัสอีกว่า :

﴿ قُلْ يَتَّيِّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ

مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۗ ﴾

(سورة الأعراف : 158)

ความว่า : “จงกล่าวเถิด) มุฮัมมัด (ว่า โอ้มนุษย์ทั้งหลาย! แท้จริงฉันคือรอสูลของอัลลอฮ์มายังพวกท่านทั้งหมด ซึ่งพระองค์นั้นอำนาจแห่งบรรดาชั้นฟ้าและแผ่นดินเป็นของพระองค์ ไม่มีผู้ใดควรได้รับการเคารพสักการะ นอกจากพระองค์เท่านั้นผู้ทรงให้เป็นและทรงให้ตาย ดังนั้นพวกท่านจงศรัทธาต่ออัลลอฮ์และรอสูลของพระองค์ ผู้เป็นนบีที่เขียนอ่านไม่เป็น ซึ่งเขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์และคำรัสทั้งหลายของพระองค์ และพวกเจ้าจงปฏิบัติตามเขา¹เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับคำแนะนำ”

(อัลอะรอฟ : 158)

เนื่องจากสานัสที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นำมาเผยแพร่ให้แก่มนุษย์นั้นจะบรรลุผลก็ต่อเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมและหลักความเชื่อที่ผิดๆ ที่ได้ปฏิบัติกันมาในสมัยอะฮ์ลิยะห์² ผู้หลักการศรัทธาที่ถูกต้องแห่งอิสลาม ซึ่งมันจะไม่สามารถบรรลุผลได้หากปราศจากการศึกษา และทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้นเป็นการอธิบายได้ว่าการศึกษาอิสลามเป็นการศึกษาสากลที่เหมาะสมต่อมนุษยชาติทุกคน โดยไม่ได้เฉพาะเจาะจงสำหรับชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือชาติใดชาติหนึ่ง หรือชนเผ่าใดเผ่าหนึ่ง หรือเฉพาะเจาะจงสำหรับสีผิวของมนุษย์สีใดสีหนึ่ง หรือเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญเฉพาะสมัยใดสมัยหนึ่งเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับการยืนยันจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า :

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً))

(أخرجه البخاري , 1998 : 419)

ความว่า : ท่านเราะฮูล ﷺ กล่าวว่า : ทุกคนบีได้ถูกส่งมาเฉพาะเผ่าของคนเท่านั้น แต่ฉันได้ถูกส่งมาเพื่อมวลมนุษยทั้งปวง

(บันทึก โดย al-Bukhariy 1998: 419)

¹ คือปฏิบัติตามนบีมุฮัมมัด ﷺ คำสั่งนี้เป็นคำรัสของอัลลอฮ์

² สมัยอะฮ์ลิยะห์ หมายถึง ยุคสมัยก่อนการประกาศอิสลามของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้แก่ชาวโลกได้รับรู้

3) อัลกุรอานได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาอิสลามเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งความสมบูรณ์ของการศึกษาอิสลามนั้น เพราะอิสลามเป็นศาสนาที่สมบูรณ์ที่ได้บัญญัติให้ประชาชาติมุสลิมได้ศึกษาในทุกสาขาวิชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อไปสู่การเป็นตัวแทนของอัลลอฮ์พระเจ้าผู้ทรงเดชานุภาพและสมบูรณ์ยิ่ง ดังนั้นการศึกษาในอิสลามจึงเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ในทุกๆด้านของชีวิต

4) อัลกุรอานได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับความ เป็นมนุษย์ชาติ และเป็นการศึกษาที่มีสาระและจุดมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์ทุกคนมีชีวิตอยู่ด้วยความเมตตาของอัลลอฮ์ผู้อภิบาลแห่งสากลโลกได้อย่างมีความสุข ซึ่งที่มาแห่งการศึกษาคืออัลกุรอานอันเป็นคัมภีร์ที่เป็นทางนำให้แก่มนุษย์ โดยจะเห็นได้จากการที่อัลกุรอานได้มีการกล่าวถึงคำว่า "อัลอินชาน" ซึ่งหมายถึงมนุษย์ไว้ในอัลกุรอานถึง 63 ครั้ง พร้อมๆกับการกล่าวถึงคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันอีกหลายคำ เช่น "บานีย์อาดัม" ซึ่งมีความหมายว่าเผ่าพันธุ์ของอาดัมซึ่งก็หมายถึงมนุษย์เช่นกัน ส่วนคำว่า "อัลนาส" ซึ่งเป็นพหูพจน์ของคำว่า อัลอินชาน นั้นได้กล่าวไว้ถึง 240 ครั้งและอาเยฮ์แรกของอัลกุรอานจากบทอัล-ฮาลิด ได้กล่าวถึงคำว่า อัล-อินชาน ซึ่งมีความหมายว่ามนุษย์ไว้ถึงสองครั้ง

คนหรือมนุษย์ตามความหมายของระบบการศึกษาของอิสลามนั้นเป็นสิ่งถูกสร้างที่มีลักษณะพิเศษซึ่งอัลลอฮ์ได้ทรงบรรดาศักดิ์และให้เกียรติต่อสิ่งถูกสร้างชนิดนี้มากกว่าสิ่งถูกสร้างชนิดอื่น ๆ เพราะพวกเขาเป็นผู้สืบทอดอำนาจจากอัลลอฮ์บนพื้นโลก อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า :

﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (30) ﴾ (سورة البقرة : 30)

ความว่า :จงรำลึกถึงเวลา ที่พระเจ้าผู้อภิบาลของเจ้า ได้กล่าวกับมลาอิกะฮ์ว่า ถัดจากฉันจะแต่งตั้งตัวแทนคนหนึ่ง ขึ้นบนหน้าแผ่นดิน บรรดามลาอิกะฮ์ทูลว่า พระองค์จะทรงตั้งผู้ที่จะก่อการเสียหาย และหลังเลือดกันบนแผ่นดินกระนั้นหรือ ทั้ง ๆ ที่เรากล่าวสวดดี ด้วยการแซ่ซ้องสรรเสริญพระองค์ (และปฏิบัติ ตามคำบัญชาของพระองค์) และเทิดทูนความบริสุทธิ์ของพระองค์ พระองค์ได้ทรงตอบว่า แท้จริงฉันรู้ในสิ่งที่เจ้าไม่รู้

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 30)

มนุษย์เป็นสิ่งถูกสร้างที่ทรงเกียรติมากกว่าสิ่งถูกสร้างอื่น ๆ อัลลอฮ์ได้ทรงกล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า :

﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا (70) ﴾

(سورة الإسراء : 70)

ความว่า "ขอชื่นชมแท้จริงเราได้ยกย่องมวลมนุษย์ทั้งหลาย เราได้ให้พวกเขาจับขี้นานพาหนะในภาคพื้นแผ่นดิน และท้องทะเลและเราได้ให้ปัจจัยยังชีพต่าง ๆ แก่พวกเขา และเราได้ให้พวกเขาเลอเลิศเหนือสรรพสิ่งอันมากมายที่เราได้คลบ้นดาลไว้อย่างสิ้นเหลือ"

(อัล-อิสรอ : 70)

นอกจากนั้นซุนนะห์อัลนาบาวียะห์ ได้ให้ความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก ดังมีพระวจนะของท่านนบี ﷺ บทหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า :

((عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ قَالُوا بَلَى قَالَ صَلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ فَإِنَّ فَسَادَ ذَاتِ الْبَيْنِ هِيَ الْحَالِقَةُ))

(رواه الترمذي , 1990 : 2433)

ความ : “ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า: เราไม่ได้แนะนำพวกท่านถึงฐานันดรที่เหนือกว่าฐานันดรของการละหมาด การถือศีลอด การบริจาคทานดอกหรือ ? พวกเขาเหล่านั้นก็กล่าวหาว่าไม่ (จากนั้นท่านก็กล่าวว่า) การประสานใจให้คู่กรณี (ที่ทะเลาะกัน) ถิ่นคิดต่อกัน เพราะความบาดหมางของคู่กรณี (ที่ทะเลาะกัน) จะเป็นตัวทำลาย คือทำลาย (ความมี) ศาสนา นั่นเอง”

(บันทึกโดย al-Tarmizi, 1990 : 2433)

นอกจากนี้ ชุมนนะฮ์อัลนะบะวียะฮ์ยังให้ความสำคัญต่อประเด็นทางนิติศาสตร์อิสลามที่เกี่ยวกับสถานะภาพของบุคคลซึ่งรวมไปถึงการปฏิสัมพันธ์ การลงโทษและอื่นๆอีกมากมาย

ศาสนกิจก็เป็นอีกประการหนึ่งที่อยู่เคียงคู่กับความเป็นมนุษยชาติในอิสลามเพราะทุก ๆ การกระทำที่มุสลิมกระทำลงไปหากสามารถยังประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่นได้ก็สามารถยกระดับสู่การเป็นอิบาอะฮ์ได้เช่นกัน.

5) อัลกุรอานได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาอิสลามเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมในทุกๆ ด้านของความเป็นมนุษย์ไม่ว่าทางด้านจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ครอบคลุมตั้งแต่แรกเกิดหรือก่อนถือกำเนิดของทารก ไปจนกระทั่งถึงแหล่งพำนักในสวรรค์หรือนรก ซึ่งปรากฏให้เห็นการมุ่งเน้นการให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวได้จากการเลือกคู่ครองที่ดีของหนุ่มสาวเพื่อสืบทอดลูกหลานอันประเสริฐต่อไป และยังจะให้ความสำคัญต่อทารกที่เกิดใหม่ในชั่วโมงที่ถือกำเนิดด้วยการกล่าวอาซานในหูของทารกและการเลือกชื่อที่มีความไพเราะเหมาะสม และเชือดสัตว์พลีทานเป็นกุศล นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการให้นมและติดตามด้วยการชี้แนะเกี่ยวกับหลักการต่างๆจนกระทั่งเสียชีวิตและเข้าสู่หลุมฝังศพและฟื้นคืนชีพในวันปรโลก และขึ้นรับฟังคำตัดสินว่าจะเข้านรกหรือสวรรค์ เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการใช้ชีวิตทุกกาลสมัยเหมาะสมแก่ทุกคนเหมาะสมกับความเป็นอิสลามในทุกยุคทุกสมัยและทุกที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานอายะฮ์หนึ่งว่า:

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾

(سورة الأنبياء : 107)

ความว่า "เราไม่ได้แต่งตั้งผู้เข้ามาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อความเมตตาต่อสากลโลก"

(อัล-อัมบิยาอู : 107)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي

﴿ وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴾

(سورة المائدة : 3)

ความว่า : วันนี้ข้าได้ให้สมบุรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้าและข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว

(อัลมาอิดะห์ : 3)

และได้คร่ำไถ่ในอีกอายะฮ์หนึ่งว่า

﴿ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا (1) ﴾

(سورة الفرقان : 1)

ความว่า : “มหาบริสุทธิ์แห่งผู้ประทานอัลกุรอานคอบ่าวของพระองค์เพื่อเป็นข้อตักเตือนแก่สากลโลก”

(อัลฟุรคอน : 1)

6) อัลกุรอานได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์มากที่สุดเพราะเป็นการให้การศึกษาที่ให้ความสำคัญครอบคลุมถึงทุกสาขาวิชาสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัยให้รู้จักการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะเห็นได้จากอายะฮ์แรกที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์คืออายะฮ์ที่พระองค์ทรงกล่าวไว้ว่า :

﴿ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1) ﴾

(سورة العلق : 1)

ความว่า : “จงอ่าน ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงสร้าง ”

(อัล-ฮาลัก : 1)

เป็นการสนับสนุนให้อ่านและศึกษา นอกจากนั้นอัลลอฮ์ได้ทรงสาบานด้วยปากกาซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าโดยได้ทรงกล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า:

﴿ ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ (1) ﴾

(سورة القلم : 1)

ความว่า"นูน" ฉันทขอสาบานด้วยปากกา
และสิ่งที่ใช้สำหรับการขีดเขียน"

(อัลเกาะลัม : 1-2)

และพระองค์ได้ทรงกล่าวถึงบรรดาผู้รู้ไปพร้อม ๆ กับบรรดามลาอิกะห์ไว้ในอีก
อายะฮ์หนึ่งว่า

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا
بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

(سورة ال عمران : 18)

ความว่า "อัลลอฮ์ทรงยืนยันว่า อันแท้จริงพระองค์นั้นไม่มีพระ
เจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์และ (ได้ยืนยันเช่นนั้นโดย) มลาอิกะ
ห์และบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย โดยยืนยันอยู่กับความเที่ยง
ธรรม แน่นอนที่สุดไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์ผู้ทรง
อำนาจยิ่งอีกทั้งทรงปรีชายิ่ง"

(อาลิอิมรอน : 18)

จากอายะฮ์ดังกล่าวเป็นการบอกให้รู้ว่าสิ่งที่ถูกยืนยันอย่างหนักแน่น ณ.ที่นี้คือ
เอกภาพของพระองค์ จากความหมายของอายะฮ์ดังกล่าวนี้ทำให้รู้ถึงคุณค่าของผู้รู้ในอิสลาม
เพราะอัลลอฮ์จะไม่ยืนยันต่อสิ่งถูกสร้างใดๆ นอกจากจะเป็นสิ่งที่มีสำคัญความเท่าเทียมกันเท่านั้น
ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงกล่าวไว้อีกอายะฮ์หนึ่งว่า:

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

(سورة الزمر : 9)

ความว่า : "จงประกาศเถิดว่าบรรดาผู้รู้กับบรรดาผู้
ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ"

(อัลซุมร์ : 9)

นอกจากนั้นยังมีพระวจนะของท่านนบี ﷺ ซึ่งเป็นที่มาแห่งการศึกษาในอิสลาม
อีกหลายๆ บทที่ได้กล่าวสนับสนุนการศึกษาหาความรู้และยกฐานะของผู้รู้ด้วยการที่ท่านรอซูลได้
กล่าวไว้ว่า

((إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرِثَةُ الْأَنْبِيَاءِ)) (رواه الترمذي، 1997 : 2606)

ความว่า "ผู้รู้คือผู้ที่ได้รับมรดกของบรรดานบี ๆ"

(บันทึกโดย al-Tarmiziy, 1997 : 2606)

และท่านยังได้กล่าวไว้อีกว่า:

((مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَبْتَغِي فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ))

هذا حديث حسن (رواه الترمذي , 1997 : 2784)

ความว่า "ผู้ใดที่ได้เดินทางมุ่งหน้าไปยังแนวทางใดแนวทางหนึ่ง
เพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์จะให้ความสะดวกแก่เขา ณ.ทางใดทาง
หนึ่งไปสู่สรวงสวรรค์ "

(บันทึกโดยTarmiziy, 1997 : 2784)

การศึกษาในอิสลามยังจะให้เห็นความสำคัญในการใช้ปัญญาโดยที่อายะฮ์
อัลกูรออันหลายอายะฮ์ด้วยกันที่กระตุ้นให้รู้จักใช้สติปัญญาพิจารณาและทำความเข้าใจ ดังมี
ปรากฏชัดเจนในอายะฮ์ที่ตำหนิผู้ที่ไม่ยอมใช้ปัญญาขบคิด โดยพระองค์ทรงกล่าวไว้ในอัลกูรออัน
ตอนหนึ่งว่า "แท้จริงสัตว์ที่เร็วที่สุด ณ อัลลอฮ์คือคนที่หูหนวก ที่เป็นใบ้ซึ่งเป็นพวกที่ไม่ใช้
ปัญญาเลย"

สติปัญญามีความสำคัญต่อการศึกษาในอิสลาม และที่สามารถเห็นได้ชัดเจนที่สุด
เห็นจะเป็นการเปรียบเทียบทางตรรกศาสตร์ ซึ่งกฎเกณฑ์ต่างๆ จะยึดการใช้สติปัญญาและความรู้
มากกว่าการคัดลอกและการบอกเล่าต่อกันมาเป็นทอด ๆ

7) อัลกูรออันได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาตามความเป็นจริง
ซึ่งการเนรมิตจักรวาล การเป็นอยู่ของมนุษย์แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นจักรวาลอัน
ใหญ่โตหรือสิ่งมีชีวิตเล็กๆ อื่นๆ ต่างเป็นเครื่องยืนยันถึงความจริงและแก่นแท้ของสิ่งที่ใหญ่กว่า
คือการมีอยู่จริงของพระเจ้าผู้ทรงสร้าง ส่วนชีวิตคือสิ่งที่แบกรับความดีและความชั่ว เป็นสิ่งที่สิ้นสุด
ที่ความตาย และเป็นการแสดงออกอย่างง่าย ๆ ว่าจะมีอีกชีวิตหนึ่งหลังความตาย

มนุษย์เป็นส่วนประกอบหรือปฐมมูลของฟากฟ้าและแผ่นดินและมันคือของขวัญอันล้ำค่าจากพระวิญญูณแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงสร้างให้มาเป็นสมาชิกของผืนแผ่นดิน ส่วนหลักความเชื่อและศาสนกิจ คุณธรรมจริยธรรมและกฎหมายอิสลามที่ถูกนำมาปฏิบัตินั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่เกิดขึ้นในรูปแบบของการปฏิบัติที่เข้มงวดที่สุดในส่วนของกฎหมายอิสลามทั้งหมดแม้จะเป็นข้อกฎหมายแต่ก็เป็นข้อกฎหมายที่สอดคล้อง กับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์อิสลามมิได้ห้ามในสิ่งที่มนุษย์มีความต้องการ โดย

ธรรมชาติตามความเป็นอยู่จริงของการดำรงชีวิต แต่ในทางตรงกันข้ามอิสลามก็ไม่อนุญาติในสิ่งที่ให้โทษต่อมนุษย์ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวไว้ในอัลกุรอานตอนหนึ่งว่า:

﴿ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ ﴾

(سورة طه : 81)

ความว่า: " พระองค์ทรงอนุมัติแก่พวกเขาแต่สิ่งดี ๆ และทรงห้ามพวกเขาในบรรดาสิ่งโสมนมทั้งปวง"

(ฏอฮา: 81)

อิสลาม ไม่เคยห้ามใช้เครื่องหอมหรืออาหารประดับกายใหม่ๆในรูปแบบต่างๆแต่กลับประกาศอนุมัติให้ใช้สิ่งเหล่านี้ด้วยเงื่อนไขของความไม่สุรุ่ยสุร่ายดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴾

(سورة الأعراف : 31)

ความว่า “โอ้บรรดาเผ่าพันธุ์ของอาดัม พวกเจ้าจงสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของพวกเจ้า ณ.(ทุกครั้งที่)จะทำการภักดีต่ออัลลอฮ์(ที่) มัสยิดและพวกเจ้าจงดื่มแต่พวกเจ้าจงอย่าสุรุ่ยสุร่าย แท้จริงอัลลอฮ์ไม่ทรงรักบรรดาผู้สุรุ่ยสุร่าย”

(อัลอะรอฟ : 31)

นอกจากนี้พระองค์ยังได้กล่าวได้อีกในอายะฮ์หนึ่งว่า :

﴿ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ... ﴾

(سورة الأعراف : 32)

ความว่า : “จงประกาศเถิดบุคคลใดเล่าที่ (จะกล้า) วางกฏห้ามเครื่องประดับของอัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ได้นำออกมาให้แก่ข้าทาสของพระองค์และ (เช่นเดียวกัน) บรรดาสิ่งที่ดีจากเครื่องยังชีพ”

(อัลอะอฺรอฟ: 32)

แท้จริงอิสลามได้อนุญาตให้มีการละเล่นหลากหลายตามวาระต่าง ๆ แต่ต้องมีกติกากว่าที่จะไม่ปะปนสิ่งต้องห้ามที่บ่อนทำลายการรำลึกถึงอัลลอฮ์และการละหมาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวโรกาสต่าง ๆ ที่จัดให้มีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำประเภทใดสำหรับกฎหมายอิสลามแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงประการแรกคือ ความสะดวก ไม่มีความยุ่งยาก สามารถผ่อนปรนจากหนักเป็นเบาได้เมื่อคราวจำเป็น

8) อัลกุรอานได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาอิสลามเป็นการศึกษาที่ควบคู่ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพราะอิสลามได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติ และการกระทำที่มีบทบาทที่ยิ่งใหญ่และสำคัญต่อชีวิตมุสลิมเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ในส่วนของกรกระทำจึงถูกกล่าวถึงในอัลกุรอาน ซึ่งเป็นที่มาแห่งการศึกษาเสมอ โดยจะกล่าวต่อเนื่องจากคำว่าความศรัทธาเสมอ ดังเช่นอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวไว้ในอัลกุรอานตอนหนึ่งว่า

﴿ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ۖ ﴾

(سورة الكهف : 107)

ความว่า : “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาและประพฤติแต่กรดีพวกเขา ย่อมได้รับสวรรค์อัลฟิรเดาส์เป็นที่รับรอง”

(อัลกะฮฺฟี: 107)

และอายะฮฺที่ว่า :

﴿ وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ ۝٢ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا ۖ ﴾

﴿ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ ۝٣ ﴾

(سورة العصر : 1 - 3)

ความว่า “ขอยืนยันด้วยกาลเวลาที่แท้จริงมนุษย์อยู่ในวาระการ
ขาดทุนนอกจากผู้ที่มีความศรัทธาและประกอบแต่กรรมดีเท่านั้น”

(อัล-อซรุ : 1-3)

อีกอายะฮ์หนึ่งอัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

﴿ وَقُلْ أَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ
وَسُرُّدُونَ إِلَىٰ عَلِيمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ ﴾

(سورة التوبة : 105)

ความว่า : “และจงประกาศเถิด พวกท่านทั้งหลายจงปฏิบัติตามคำบัญชา
เถิด แล้วอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์ รวมทั้งบรรดาผู้ศรัทธา”

(อัลเตาบะฮ์: 105)

และท่านนบี ﷺ คือแบบอย่างที่ดีในการให้ความสำคัญต่อการกระทำที่เป็น
ภาคปฏิบัติ ท่านนบี ﷺ ได้เริ่มต้นก่อสร้างมัศยิดที่ตำบลกุนะและมัศยิดเมืองมาดีนะห์โดยที่ท่านได้
ยกก้อนหินไปยังสถานที่ก่อสร้างด้วยตัวท่านเอง และท่านได้สั่งให้ทำงานและบากบั่นเพื่อการหา
เลี้ยงชีพ ท่านได้กล่าวไว้ซึ่งมีความหมายว่า :

((عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ لَا ۞نَ يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ أَخِيلاً فَيَأْخُذُ حُرْمَةً مِنْ حَطَبٍ فَيَبِيعُ
فَيَكْفَى اللَّهُ بِهِ وَجْهَهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطِيَ أَمْ مُنِعَ))

(أخرجه البخاري, 1990 : 2200)

ความว่า "จากอัล-บุหิร ลูกของเฮ้วาม จากท่านนบี ﷺ กล่าวว่า
: หากผู้ชายคนหนึ่งหาเชื้อมาเส้นหนึ่งเพื่อไปหาพินมามัก และ
แบกมันไปขาย(ในตลาด) อัลลอฮ์จะให้ความเพียงพอกแก่เขา ซึ่ง
จะดีกว่าการขอรทานจากผู้อื่น ซึ่งอาจจะให้หรือไม่ให้เขาก็ได้"

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1990 : 2200)

ท่านนบี ﷺ สั่งให้ทำงานไปจนกว่าวาระสุดท้ายของชีวิตจะมาถึง เพราะในช่วงระยะเวลานั้น (ระยะเวลาที่วันกิยามะฮ์มาถึง) ทุกคนจะขอมละทิ้งทุกสิ่งของชีวิตแต่ท่านกลับสั่งให้เขาทำงานต่อไปเพื่อบ่งบอกให้เห็นความสำคัญของการทำงานในระบบการศึกษาของอิสลาม.

9) การศึกษาในอัลกุรอานเป็นการศึกษาทางจริยธรรมในระบบการศึกษาของอิสลามมีลักษณะพิเศษเฉพาะของระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูคนแรกในอิสลามเป็นสุดยอดแห่งแบบอย่างทางจริยธรรมอันทรงคุณค่าจนได้รับสรรเสริญจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งพระองค์ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานว่า :

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقِي عَظِيمٍ ﴾ (سورة القلم : 4)
 ความว่า “แท้จริงท่านเป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณที่สูงส่ง”
 (อัลเกาะลัม : 4)

นอกจากนี้พระวจนะของท่านนบีอีกมากมายที่สนับสนุนให้มีมารยาทที่ดีงาม ดังที่ได้มีผู้เรียนถามท่านนบี ﷺ ว่าผู้มีความศรัทธาประเภทใดที่นับว่ามีความศรัทธาสมบูรณ์ที่สุดท่านก็ตอบว่า “ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا ” ผู้ที่มีมารยาทดีในหมู่พวกท่าน ” และท่านได้กล่าวอีกว่า

((مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ))
 (رواه أبو داود, 1997 : 4166)

ความว่า : “ไม่มีสิ่งใดหนักบนคานาของชนมุมนในวันปรโลกมากไปกว่าการมีมารยาทที่ดีงาม ”

(บันทึกโดยAbudawud, 1997 : 4166)

ด้วยเหตุนี้เองการศึกษาในอิสลามจึงสังเกตเห็นความสำคัญในส่วนนี้ว่าการมีมารยาทที่ดีนั้นเป็นหลักการหนึ่งของระบบการศึกษาของอิสลาม.

10) การศึกษาในอัลกุรอานเป็นการศึกษาที่รวมไว้ทั้งหลักการที่แน่นอนตายตัวและหลักการที่สามารถผ่อนปรนยืดหยุ่นได้อยู่ในระบบเดียวกัน นับว่าเป็นลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของการศึกษาในอิสลามที่ได้รวมไว้ทั้งความแน่นอนตายตัวและการยืดหยุ่นผ่อนปรนได้ ความแน่นอนตายตัวจะมีอยู่ในส่วนของหลักการที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดมาด้วยตัวบท ส่วนความยืดหยุ่นผ่อนปรนจะอยู่กับหลักการเฉพาะซึ่งรูปแบบมีรูปที่สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ จากจุดนี้เองจึงนับได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของระบบการศึกษาในอิสลามประการหนึ่งที่ไม่พบในระบบอื่นบัญญัติ

กฎหมายหรือกติกาต่าง ๆ แห่งอิสลามที่การศึกษาระบบนี้ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาจึงถูกแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ

10.1) กฎที่แสดงถึงความแน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงเช่น หลักความเชื่อ หลักการอิสลาม สิ่งต้องห้ามต่าง ๆ เช่น เรื่องของไสยศาสตร์ มายากล ดอกเบี้ย ู้สาว เป็นต้น ความคิดต่าง ๆ เช่น ความมีสำจะ ความซื่อสัตย์ การให้อภัย ความอดทน และการละอายต่อการทำบาปและอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งเป็นจริยธรรมที่นับว่าเป็นสิ่งอันล้ำเลิศที่สุด

10.2) ส่วนที่แสดงถึงความยืดหยุ่นได้ในระบบคือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับส่วนย่อยและรายละเอียดของกฎและหลักการต่างๆ ส่วนย่อยของภาคปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายการปกครองซึ่งส่วนนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพกาลของประโยชน์ที่พึงจะได้รับในแต่ละสภาวะกาล และผลจากการมีลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้เองสามารถทำให้ระบบการศึกษาของอิสลามสามารถผสมผสานเข้ากับการศึกษาระบบอื่นได้ในบางส่วนนั้นก็เพื่อให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์ในการจัดการศึกษายิ่งขึ้น.

3.3.1 แนวคิดทางการศึกษาจากสุนนะฮ์นบีมุฮัมมัด ﷺ

เป็นที่ยอมรับในบรรดานักวิชาการมุสลิมว่า ท่านรอซูล ﷺ แห่งอิสลามเป็นทั้งครูและนักปรัชญาการศึกษาคนแรกในประวัติศาสตร์อิสลาม แม้ว่ารอซูลุลลอฮ์ ﷺ ท่านจะเป็นผู้ที่ไม่รู้หนังสือและไม่ได้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง แต่ท่านรอซูล ﷺ สามารถที่จะสอนวิชาจิตวิทยา ปรัชญาและกฎต่าง ๆ ทางการศึกษาแก่บรรดาศอฮาบะฮ์ของท่านอย่างไม่มีที่ติ แนวคิดทางการศึกษาของท่านรอซูล ﷺ วางอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและแบบฉบับของท่าน ดังนั้นหากต้องการศึกษาแนวความคิดทางการศึกษาของท่าน ก็จำเป็นที่จะต้องศึกษาอัลกุรอานและอัลหะดีษไปพร้อม ๆ กัน.

เมื่อศึกษาอัลกุรอานอย่างพินิจพิจารณาแล้ว ก็จะพบว่าอัลกุรอานได้กล่าวถึงท่านรอซูล ﷺ ในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิชาการทางธรรมหรือวิชาการทางโลก อัลกุรอานได้เน้นถึงความสำคัญของความรู้ แม้กระทั่งท่านรอซูล ﷺ เองยังขอคุณจากอัลลอฮ์เพื่อให้เพิ่มพูนความรู้ให้แก่ท่าน ดังปรากฏในอัลกุรอาน สุเราะฮ์ฮุฎอฮา อายะฮ์ที่ 114

﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾

ความว่า “และจงกล่าวเถิดข้าแต่พระเจ้าของข้าพระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่ข้าพระองค์ด้วย”

(ฎอฮา:144)

ยิ่งกว่านั้นอายะฮ์แรกที่ถูกระทานลงมาก็เป็นอายะฮ์ที่เกี่ยวกับความรู้

﴿ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (2) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
 (3) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (4) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (5) ﴾
 (سورة العلق : 1-5)

ความว่า “จงอ่าน ด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด 2.ทรง
 บังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด .3] จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจ
 บุญยิ่ง 4] ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา .5] ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”
 (อัล-อะลัก : 1-5)

อายะฮ์ 1-5 นั้นคือการกำชับให้อ่าน และการอ่านมิได้เจาะจงเฉพาะท่านรอซูล ﷺ
 เท่านั้น แต่การอ่านยังถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การอ่านก็ถือเป็นวิธี
 หนึ่งที่จะได้มาซึ่งความรู้

เมื่อเราศึกษาหะดีษต่าง ๆ ของท่านรอซูล ﷺ เราจะพบว่าท่านรอซูล ﷺ ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก หะดีษต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นมีจำนวนมากมาย
 ดังต่อไปนี้

((إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ : مِنْ صَدَقَةٍ
 جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْفَعُ بِهِ بَعْدَهُ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ))
 (أخرجه مسلم 1996 : رقم 1631)

ความว่า “เมื่อมนุษย์ได้เสียชีวิตลง อะมัลของเขาก็ถูกตัดขาดจากเขา
 นอกจากเพียงสามสิ่ง กล่าวคือ .1 เศาะดาเกาะฮ์ญารียะฮ์.2 ความรู้ที่
 ได้รับประโยชน์จากมัน และ .3ลูกที่ศอและฮ์ที่ขอคูดอาอูให้กับเขา ”
 (บันทึกโดยมุสลิม 1996 : 1631)

และอีกหะดีษหนึ่งท่านอบีสุไรเราะหฺได้รายงานว่า ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวว่า :

((عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 الْكَلِمَةُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا))¹
 (رواه الترميذي , 1990 : 2611)

ความว่า “คำที่เต็มไปด้วยอักษรมะฮัซเป็นสมบัติที่หายไปจากผู้รู้
 ดังนั้นที่ใดก็ตามที่เขาพบมัน เขาก็มีสิทธิเหนือมัน”
 (บันทึกโดย Tarmizi, 1990 : 2611)

และท่านอานัสได้รายงานว่ ท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَاسْتَلِمَ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))
 (رواه ابن ماجه 1997 : 220)

ความว่า “การแสวงหาความรู้เป็นวาญิบเหนือมุสลิมทุกคน”
 (บันทึกโดย Ibn majah, 1997 : 220)

อานัสได้รายงานอีกว่า ท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ)) قَالَ
 أَبُو عِيْسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ²
 (رواه الترميذي ، 1990 : 2570)

ความว่า “ผู้ที่ออกไปเพื่อแสวงหาความรู้ ดังนั้นเขาก็จะอยู่ใน
 หนทางของอัลลอฮ์จนกว่าเขาจะกลับ”
 (บันทึกโดย Tarmizi, 1990 : 2570)

¹ อานัสได้กล่าวว่หะคิมนีฆอริบ และอิบรอฮีม อิบนู ฮัด ฟัคค ผู้รายงานถึงเป็นญอฮัฟ) สุราชละเฮียคไน มิฆกัค ฮัด มะคอบิฮฺ เรื่องที่ว่
 ศัวคความรู้

² อานัสได้กล่าวว่ หะคิมนี หะจันฆอริบ

จากหะดีษที่ได้กล่าวมาข้างต้นเราจะเห็นว่าท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เน้นหนักถึงการแสวงหาความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และคุณค่าของความรู้ ดังนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่เราว่าความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนต้องแสวงหา และเผยแพร่แก่ผู้อื่นต่อไป.

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว แนวคิดทางการศึกษาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังจะมุ่งเน้นการเป็นแบบอย่างที่ดีและมีบุคลิกภาพที่ดีของท่านต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวออกมาเป็นคำพูด มีพื้นฐานมาจากอัลกุรอาน ดังนั้นมารยาทของท่านก็คือมารยาทอัลกุรอาน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เตรียมหลักการไว้ให้ท่านนบี ﷺ เป็นการเฉพาะด้วยการประทานวะฮยูให้แก่ท่านทั้งที่เป็นอายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ด้รับว่า ความว่า “และเขาไม่พูดบนพื้นฐานของอารมณ์ของเขา นอกจากเขาพูดด้วยวะฮยูที่ถูกประทานลงมาแก่เขา” (อันนัจม : 3-4) และดังที่สะอิด สะวา (1969 : 136) ได้กล่าวถึงแบบอย่างอันดีงามของท่านนบี ﷺ ว่า “บุคลิกภาพของท่านนบี ﷺ สมบูรณ์ แบบทุกด้าน ไม่มีใครสามารถมีบุคลิกภาพแบบท่านได้โดยสมบูรณ์ หากพวกท่านได้รวบรวมมารยาทอันดีงามต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้และทุก ๆ วัน มนุษย์ก็ได้ปฏิบัติตามมารยาทดังกล่าว เป็นที่แน่นอนยิ่งว่ามารยาทที่มนุษย์ได้ปฏิบัติดังกล่าวมีอยู่ในช่วงสมัยของการดำเนินชีวิตของท่านนบี ﷺ ทั้งหมดแล้ว” แนวคิดทางการศึกษาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะมุ่งเน้นการเป็นแบบอย่างที่ดีและมีบุคลิกภาพที่ดีของท่านต่อบรรดาเศาะ

หาบะฮ์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวออกมาเป็นคำพูด มีพื้นฐานมาจากอัลกุรอาน ดังนั้นมารยาทของท่านก็คือมารยาทอัลกุรอาน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เตรียมหลักการไว้ให้ท่านนบี ﷺ เป็นการเฉพาะด้วยการประทานวะฮยูให้แก่ท่านทั้งที่เป็นอายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ด้รับว่า ความว่า “และเขาไม่พูดบนพื้นฐานของอารมณ์ของเขา นอกจากเขาพูดด้วยวะฮยูที่ถูกประทานลงมาแก่เขา” (อันนัจม : 3-4) และดังที่สะอิด สะวา (1969 : 136) ได้กล่าวถึงแบบอย่างอันดีงามของท่านนบี ﷺ ว่า “บุคลิกภาพของท่านนบี ﷺ สมบูรณ์ แบบทุกด้าน ไม่มีใครสามารถมีบุคลิกภาพแบบท่านได้โดยสมบูรณ์ หากพวกท่านได้รวบรวมมารยาทอันดีงามต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้และทุก ๆ วัน มนุษย์ก็ได้ปฏิบัติตามมารยาทดังกล่าว เป็นที่แน่นอนยิ่งว่ามารยาทที่มนุษย์ได้ปฏิบัติดังกล่าวมีอยู่ในช่วงสมัยของการดำเนินชีวิตของท่านนบี ﷺ ทั้งหมดแล้ว”

สำหรับแนวคิดทางการศึกษาในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ มีอยู่มากมายด้วยกันแต่ที่ผู้วิจัยจะพูดถึงในที่นี้ก็คือ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต ที่ท่านได้สั่งเสียเอาไว้ให้แก่ลูกมะฮ์ของ ท่าน (ประชาชาติของท่าน)

การศึกษาตลอดชีวิต เป็นคำสอนของท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ได้กล่าวไว้เมื่อ 1430 ปีที่แล้ว ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าความรู้ที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงหลุมฝังศพ จากคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ที่มุสลิมได้ปฏิบัติกันมานานนับศตวรรษ

มาแล้วกลายเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการศึกษายุคปัจจุบัน แท้จริงแล้ว แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมิใช่เป็นเรื่องใหม่ แต่มีมานานแล้วในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ซึ่งท่านมีคำสอนว่า ((اطلب العلم من المهد إلى اللحد)) ความว่าจงศึกษาเรียนรู้ตั้งแต่อยู่ในเปลถึง หลุมฝังศพ (From cradle to grave) หรือจากครรภ์มารดาถึงสูสาน

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) คำนี้ หากฟังเพียงผิวเผินก็จะรู้สึกว่าเป็นเพียงวลีสั้น ๆ ที่ใช้แทนหรือแสดงความหมายแทนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสั้น ๆ ซึ่งลักษณะคำที่แสดงก็ค่อนข้างจะชัดเจนว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา ในช่วงชีวิตของเรา ซึ่งก็คงหมายถึงตั้งแต่ที่เราเกิดจนถึงแก่เฒ่าและตาย ซึ่งเชื่อว่าหลายคนเมื่ออ่านคำ ๆ นี้แล้วก็คงเข้าใจแบบนี้เช่นกัน อาจจะแตกต่างจากนี้บ้างแต่ก็คงจะอยู่ในแนวนี้ และถ้าหากจะมาดูความหมายของ “การศึกษาตลอดชีวิต” ที่นักการศึกษาได้นิยามความหมายหรือมุมมองเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างไรบ้าง ก็คงจะไม่ต่างจากที่เราเข้าใจมากนัก เพียงแต่อาจจะสะท้อนมุมมองให้เห็นหลาย ๆ ด้านทั้งทางกว้างและทางลึก เช่น จอห์น ดิวอี้ John Dewey เป็นนักการศึกษาที่มุมมองว่า “การศึกษาที่แท้จริง เกิดขึ้น หลังจากเรียนจบโรงเรียนไปแล้ว” คงจะบอกได้ว่า ชีวิตหลังจากการจบโรงเรียนยาวไกลไปจนกว่าที่เราจะจบชีวิตลง นั่นก็หมายความว่า การศึกษาในช่วงนี้มีระยะเวลายาวนาน เรียกได้ว่า “ตลอดชีวิตของเรา” จนเกิดปรัชญาที่ยอมรับกันทั่วโลกที่นักการศึกษาตะวันตกได้พูดว่า “การศึกษาคือชีวิต” เอดการ์ ฟอว์ (Edgar Faure) มองว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแม่บทของการศึกษาโดยรวมของระบบการศึกษา ซึ่งจากมุมมองนี้ จะเห็นว่า เอดการ์ ฟอว์ มองว่าการเรียนรู้ของการศึกษาทุก ๆ อย่างเกิดขึ้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต จอห์น คอมินิเนียส (John Comenius) นักการศึกษาชาวเช็ก มีแนวคิดที่น่าจะมีโรงเรียนสำหรับคนทุกวัย ตั้งแต่โรงเรียนสำหรับเด็กทารกไปจนถึงโรงเรียนสู่ความตาย นั่นคงเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ช่วงชีวิตของคนเราจำเป็นต้องได้รับการศึกษาการเรียนรู้ ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต ไม่เพียงแต่เป็นที่รู้จักกันในสังคมมุสลิมเท่านั้น ในการศึกษาสากลก็ได้มีการนำแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวในการจัดระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต โดยแนวคิดเรื่องนี้ได้ถูกนำมากำหนดใน แผนการศึกษาแห่งชาติของหลาย ๆ ประเทศด้วย

ซึ่งนักการศึกษาของไทย สุนทร สุนันทชัย (2543) ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตในแง่ของการวางแผนให้เอื้อต่อบุคคลให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในคำว่าต่อเนื่องคือตลอดช่วงชีวิตนั่นเอง ไม่ว่าจะก่อนการเรียนในโรงเรียน หรือหลังจากที่เรียนจบออกจากโรงเรียนแล้ว การศึกษาก็ไม่ควรจบลงเพียงเท่านั้น ควรจะสานต่อและจัดอย่างต่อเนื่อง ส่วน ดร.ปวิญ อึ้งภากรณ์

¹ บันทึกลงโดย Ibn Majah , 1997 : 224

ค่อนข้างจะมองเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เหมือนกับคัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลามที่ว่า “มนุษย์ต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จากเปลจนถึงหลุมฝังศพ” โดย ดร.ป๊วยกล่าวไว้ว่า “การเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่ในครรภ์มารดา ถึงเชิงตะกอน”

จากความหมายที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของมุมมองของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งก็พอจะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ได้พอสมควร และสิ่งที่สำคัญก็คือ ทำให้มองเห็นว่า การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นเพียงวลีที่แทนความหมายสั้น ๆ เท่านั้น แต่การศึกษาตลอดชีวิตยังมีความหมายที่ลึกซึ้งและยังมีกระบวนการที่สลับซับซ้อน หากพิจารณาให้ดีแล้ว มีหลักการต่าง ๆ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในตัวเอง

หากจะถามว่า ทำไมต้องมีการศึกษาตลอดชีวิต? และเกิดขึ้นมาได้อย่างไร โดยความเป็นจริงแล้ว การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ หรือปรากฏการณ์ใหม่ ที่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นเพราะแนวคิดของนักการศึกษาคนใดคนหนึ่ง ในความเป็นจริงแล้ว “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว และหากถามต่อว่า นานแค่ไหน? ก็คงจะตอบไม่ได้ แต่จะตอบคำถามนี้ได้ก็ต่อเมื่อตอบได้ว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้สร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกเมื่อใด ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” เกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็มนุษย์ในยุคใดสมัยใด ,สังคมใด,ท้องถิ่นใด ซึ่งเราคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่ามนุษย์เรามีความแตกต่างจากสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้สร้างมาบนโลก คือมนุษย์เรามีความคิด, มีปัญญาและความคิดหรือปัญญานี้ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มี “การเรียนรู้” ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีสมองที่มีโครงสร้างซับซ้อน และมีความสามารถเหนือสัตว์อื่น ๆ สามารถที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ และบันทึกเป็นความจำได้มากมาย มหาศาล สามารถจดจำได้เป็นเวลานาน ๆ และเมื่อถึงเวลาที่จะเรียกใช้ความจำก็สามารถดึงสิ่งที่จำออกมาได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ สมองยังมีความสามารถอื่น ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการประมวลผล จากความรู้ความจำที่มีอยู่ให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ การคิด โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถของสมองเหล่านี้ทำให้มนุษย์มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นและอยู่คู่มนุษย์”

เมื่อมนุษย์มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตั้งแต่เกิดดังนั้น สิ่งที่อยู่รอบตัว สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่จึงเป็นปัจจัยที่จะกระตุ้นให้กลไกการเรียนรู้ของมนุษย์ขับเคลื่อนไปได้ คราบเท่าที่ยังมีลมหายใจ หรือสมองยังสามารถคิดได้นั้นก็คือคราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่นั่นเอง สภาพแวดล้อมที่กล่าวถึงนี้ หมายถึงสถานการณ์ทุกอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งทางด้านสังคม,วัฒนธรรม,วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี,การเมือง,เศรษฐกิจ,อาชีพ, สภาพภูมิประเทศ, สภาพความเป็นอยู่และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ มีการเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ มนุษย์รับรู้เอาความเปลี่ยนแปลงหรือข้อมูลเหล่านี้ไปผ่าน

กระบวนการทางสมองเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ เป็นการเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ และนอกจากนี้ยังนำความรู้ที่เกิดขึ้นมาใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เพื่อให้สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้อย่างมีความสุข หากมองในภาพรวมทั้งหมดของชีวิตมนุษย์แล้ว มนุษย์มีสัญชาตญาณที่สำคัญนั้นก็คือ "สัญชาตญาณแห่งการป้องกันตัวเอง" ซึ่งสัญชาตญาณนี้เป็นตัวจูงสำคัญที่ทำให้มนุษย์ต้องเรียนรู้ในการที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากเหตุผลต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นปัจจัยที่ทำให้มีการศึกษาตลอดชีวิตเกิดขึ้นกับมนุษย์ ซึ่งสามารถจัดแยกปัจจัยที่กล่าวมานี้ให้เห็นอย่างชัดเจนเป็น ปัจจัย คือ ปัจจัยทางชีววิทยา และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม กล่าวง่าย ๆ คือ มนุษย์มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้และต้องเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลง

เมื่อมาถึงตรงนี้แล้ว เราคงจะรู้ถึงความจำเป็นหรือการเกิดการเรียนรู้ "การศึกษาตลอดชีวิต" ว่ามีความเป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ปัจจัยของการเกิด "การศึกษาตลอดชีวิต" ทั้ง ปัจจัย ที่กล่าวมาเป็นปัจจัยหลัก ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งยังมีปัจจัยประกอบอีกมากมาย เป็นส่วนประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตเช่น มนุษย์มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์เพื่อเตรียมพร้อมตัวเองที่จะเป็นตัวแทนของอัลลอฮ์ ﷻ อยู่บน โลกนี้, มนุษย์อยู่ในสังคมแห่งการเรียนรู้เพราะการงานของมนุษย์จะไม่เป็นที่ยอมรับสำหรับอัลลอฮ์ ﷻ หากเขาปฏิบัติไปโดยปราศจากความรู้, มนุษย์มีความต้องการ ความเท่าเทียมกันในด้านโอกาสทางการศึกษา, มนุษย์มีธรรมชาติของการเรียนอยู่ในตัวเองอยู่แล้ว และที่สำคัญที่สุดก็คือเมื่อมนุษย์เกิดมาแล้วมนุษย์มีความต้องการที่อยากรู้ว่าเขามาจากไหน? อยู่ที่ไหนเพื่ออะไร? แล้วเขาจะไปไหน? ดังนั้นมนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาตลอดทั้งชีวิตของเขาเพื่อหาคำตอบนี้มาให้ได้

จากแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ในมุมมองของผู้วิจัยเอง ก็มีมุมมองส่วนตัวว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาต้องมีการเรียนรู้ติดตามมาด้วย นั่นก็คือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าไปด้วยกับชีวิต โดยที่จจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม บางครั้งก็เรียนรู้หรือศึกษาในระบบโรงเรียน บางช่วงเวลาอาจจะต้องมาศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือบางอย่างเรียนรู้ตามความต้องการหรือเกิดการเรียนรู้โดยที่ไม่รู้ตัวตามหรือทำกิจกรรมบางอย่างและทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งเราเรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Nonformal Education) และการศึกษตามอัธยาศัย (Informal Education) แล้วแต่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของมนุษย์ทุกคน ซึ่งอย่างน้อยไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง หรืออาจจะ เป็นทั้ง 3 รูปแบบที่กล่าวมา ที่สำคัญการปฏิบัติใดๆก็ตามที่มุสลิมปฏิบัติไปเพื่อหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์หากปราศจากความรู้แล้วการงานของเขาจะไม่เป็นที่ยอมรับจากอัลลอฮ์ ﷻ

การศึกษาตลอดชีวิต หากจะมองให้เข้าใจอย่างง่าย ๆ ก็คือ พัดระเห่ เป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานมาพร้อมๆ กับการสร้างของอัลลอฮ์ ﷻ อยู่แล้ว เพียงแต่ถ้าหากว่ามี การจัดระบบวิธีการเพื่อเตรียมความพร้อมและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีระบบแล้ว ก็จะทำให้ การพัฒนาความรู้จากการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเราจึงมองว่า การศึกษา ตลอดชีวิตเป็นสิ่งเร้าที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนหรือ มนุษย์ ตอบสนองต่อสิ่งเร้า ออกมาใน รูปแบบของพฤติกรรมที่ต้องการนั่นคือ"การเรียนรู้" นั่นเอง และการเรียนรู้ก็จะนำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า หรือการพัฒนา"คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ" คือเป็นคนดีมีคุณธรรม ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต

หากจะสรุปโดยรวมของการศึกษาตลอดชีวิตแล้ว เราจะต้องเข้าใจหลักการของ การศึกษาตลอดชีวิตที่สำคัญนั่นก็คือ การศึกษาที่ไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อจบจาก โรงเรียนหรือ มหาวิทยาลัย เพราะโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาเพียงส่วนเดียว เพราะเป็น เพียงช่วงเวลาสั้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่เหลือของชีวิต ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นการจัด ให้การเรียนรู้เกิดขึ้นกับมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยอาจจะเป็นการศึกษานอกระบบหรือโดยเฉพาะ อย่างยิ่งการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สามารถนำมาใช้รองรับการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานต่อ จากการศึกษาในระบบ หากเข้าใจในหลักการนี้ดีแล้ว เราก็จะเห็นประโยชน์และความสำคัญของ "การศึกษาตลอดชีวิต" และยังเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอยู่ ตลอดเวลา

3.3.3 แนวคิดทางการศึกษาของปราชญ์มุสลิม

แนวคิดทางการศึกษาเปรียบเสมือนกระจกเงาที่จะสะท้อนถึงแนวคิดต่างๆที่แฝง อยู่ในทุกๆการศึกษา และความแตกต่างทางแนวคิดของมนุษย์นั้นจะขึ้นอยู่กับสภาพสังคม วัฒนธรรม ระบบการปกครองของแต่ละประเทศ และแนวคิดทางการศึกษาของบรรดาปราชญ์ มุสลิมก็มีความหลากหลายดังต่อไปนี้

แนวคิดทางการศึกษาของ อัลกินดี¹ (al-Kindi) الكندي

อัลกินดี เป็นนักปราชญ์ที่มีสติปัญญาที่เป็นเลิศจนได้ขนานนามว่า "นักปรัชญา อาหรับ" และท่านได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่น่าสนพอสรรูปได้ดังต่อไปนี้

¹ อัลกินดีมีจริงว่า อะฮฺดูบ อิบนู อิชหาก ท่านเกิดที่เมือง บัศเราะห์ (อิรัก) เมื่อปีฮิจเราะห์ที่ 185 และเสียชีวิตเมื่อปี ฮิจเราะห์ที่ 252

1) อัลกินดีมีทัศนะว่า “ความรู้ที่นั่นไม่ได้มาจากประสาทสัมผัสหรือเหตุผลเพียงอย่างเดียว แต่ความรู้จะได้มาจากการประนีประนอมระหว่างประสาทสัมผัสกับเหตุผล ประสาทสัมผัสจะทำให้เราได้รู้ถึงรูปร่างภายนอก ในขณะที่เหตุผลสามารถทำให้เราเข้าถึงธรรมชาติของมัน”

2) อัลกินดีเชื่อว่า “ความรู้ที่เป็นสังขรณ์นั้นได้ถูกประทานมายังศาสดาต่างๆ และความรู้ชนิดนี้ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง”

3) อัลกินดีเชื่ออีกว่า “ปรัชญาและวิหฺยู (วิวรณ์) ที่ได้รับการประทานลงมานั้นไม่ได้ขัดแย้งนอกจากนั้นปรัชญาสามารถที่จะพัฒนาให้สอดคล้องกับตัวของมันเองและสอดคล้องกับวิหฺยู (วิวรณ์) อย่างไรก็ตาม ท่านยอมรับว่าปรัชญานั้นมีข้อจำกัด และไม่สามารถที่จะแก้ไขหรือเข้าใจปัญหาบางอย่างได้ เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ (معجزات) เรื่องราวเกี่ยวกับบรคสวรรค์ หรือแม้กระทั่งเรื่องราวเกี่ยวกับวันอาคิเราะห์ (วันปรโลก) แต่วิหฺยูสามารถอธิบายให้เราเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้ และวิหฺยูก็ถือเป็นความจริงแท้ที่ไม่มี ความคลางแคลงใดๆ ทั้งปวง”

4) อัลกินดี มีทัศนะว่า “วิหฺยูจะต้องอยู่เหนือเหตุผล โดยกล่าวว่าปรัชญานั้นวางอยู่บนพื้นฐานความรู้ของมนุษย์ มันจึงมาสามารถที่จะอธิบายบางสิ่งที่อยู่เหนือความรู้ของมนุษย์ได้ ในขณะที่วิหฺยูสามารถกระทำได้ แม้อัลกินดี จะยอมรับความสำคัญของวิหฺยู แต่ท่านกลับให้ความสำคัญของเหตุผลเหนือกว่าวิหฺยูในเรื่องของจริยศาสตร์ (อิบราฮีม ฌรงรักษาเขต, 2546 : 50 อ้างถึงใน Razawi, 1986 : 74)

แนวคิดทางการศึกษาของอัล กอบิซี¹ (Al-Qabisi) القابسي

1) อัลกอบิซีได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก ท่านได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาว่าต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อศาสนาในที่นี้หมายถึงการศึกษาหมายถึงการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนยึดมั่นในหลักศาสนา ส่วนวัตถุประสงค์เพื่ออัครลานั้นหมายถึงการปลูกฝังบุคคลิกนิสัยที่อิงตามทัศนะของอิสลาม ส่วนเรื่องสถานศึกษา อัลกอบิซีได้ดำเนินสถานศึกษาที่มีผู้เรียนทั้งชายและหญิงเรียนร่วมกัน เพราะการเรียนร่วมกันระหว่างเด็กชายเด็กหญิงนั้นจะทำให้ผู้เรียนมีนิสัยที่ไม่ดี สำหรับเด็กสตรีท่านมีทัศนะว่า พวกเขาควรศึกษาวิชาอัลกุรอานและวิชาศาสนา แต่ไม่ควรวิชาทวินิพนธ์ เพราะการเรียนวิชาดังกล่าวจะมีผลเสียมากกว่าผลดี นอกจากนั้น อัลกอบิซียังมีทัศนะอีกว่าผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความรู้และมีทักษะในการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้

¹ อัล กอบิซี มีชื่อจริงว่า อูบ อัลหะซัน อะลี อิบนุ มุฮัมหมัด อิบนุ เคาะด็ฟ อัลมูอาฟิรี ท่านเกิดที่กอยเราะวานเมื่อปี.ศ.324 และเสียชีวิต เมื่อปี.ศ.403

2) อัลกออบิซีมีความเห็นว่าการศึกษาจะต้องเริ่มตั้งแต่เด็กและจะต้องให้การศึกษาอย่างเสมอภาคทั้งหญิงและชาย

3) ในการจัดการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนนั้นจะต้องมีทั้งความรัก การชมเชย การกระตุ้นเพื่อเร้าใจผู้เรียน และบทลงโทษในบางครั้ง

4) ในการจัดการเรียนการสอนนั้นอัลกออบิซีกล่าวว่า “ผู้สอนจะต้องบริหารเวลาให้เหมาะสมทั้งผู้เรียนและผู้สอน และเวลาที่ดีที่สุดในช่วงเช้าของแต่ละวัน¹

แนวคิดทางการศึกษาของ อาบู ไฮยาน อัคเตฮิดี² (Abu haiyān attauhidi)

1.อาบู ไฮยาน เห็นว่าการศึกษาวิชาอาเกาะหะเป็นสาระแรกๆที่ผู้เรียนจะต้องให้ความสำคัญในการเรียนรู้

2.ท่านเชื่อว่ามนุษย์จะบรรลุซึ่งความรู้ได้จากสี่ทางด้วยกัน 1.ด้วยประสาทสัมผัสทั้งภายในและภายนอก 2.ด้วยการอิสรหมจากอัลลอฮ์ (การคลของอัลลอฮ์ให้คนทั่วไป) 3.ด้วยการใช้สติปัญญา 4.วะหฺยู (การคลของอัลลอฮ์ให้แก่บรรดานบีและรอซูลของพระองค์)

3.เป้าหมายทางการศึกษาอิสลามท่านเห็นว่า การศึกษาในอิสลามนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมชีวิตทั้งกายและใจไปสู่วันอาคีเราะหะ

4.หลักสูตรการศึกษาของสถานศึกษา ต้องให้ความรู้ศาสนา ต้องอบรมจริยธรรม ต้องให้เรียนรู้ภาษาอาหรับ ต้องพัฒนาสติปัญญา และจะต้องให้การศึกษที่ครบวงจร³

แนวคิดทางการศึกษาของอิบนุมิสกะวัยฮ์⁴ (Ibn Miskawaih) ابن مسكويه

1) แนวคิดทางการศึกษาของอิบนุมิสกะวัยฮ์วางอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีทางการศึกษาของอริสโตเติล ท่านมีทัศนะว่าการศึกษาต้องอาศัยสติปัญญา ร่างกายและคุณธรรมเพื่อผลิตมนุษย์

¹ บูฮัมหมัด นูมีร นูรซี, 1985 “ Tarikh al-Tarbiyyah fi al-sharq wa al-gharb” หน้า 502- 510

² อาบู ไฮยาน อัคเตฮิดี คือ อาลี บิน บูฮัมหมัด บิน ฮัดฮับบัต อาบู ไฮยาน และท่านเป็นที่รู้จักในนาม อัคเตฮิดี ท่านเกิดเมื่อปี ค.ศ. 310 และเสียชีวิต เมื่อปี ค.ศ.414

³ บูฮัมหมัด อับดุลมอญี อัจซิก, 1983 “Abu haiyan attauhidi” หน้า 135

⁴ ท่านมีชื่อจริงว่า อาบู อาลี อะห์หมัด บิน บูฮัมหมัด บิน ฮะดูบ และเป็นที่รู้จักกันในนาม มิสกะวัยฮ์ ท่านเกิดที่เมืองรอฮบในปี ค.ศ. 932 และเสียชีวิตในปี ค.ศ.1030/ศ.ศ. 421.

ที่ประสบกับความสุขแห่งตน และความสุขที่แท้จริงอันเป็นนิรันดร์ การศึกษาจะต้องช่วยสนับสนุนรัฐ และการศึกษาเพื่อความสมบูรณ์ของร่างกายควรเริ่มก่อนการศึกษาทางจิตวิญญาณ และสติปัญญา เนื่องจากท่านมีแนวคิดว่าเป็นเป้าหมายของชีวิตคือ การผสมผสานระหว่างความต้องการของมนุษย์กับความต้องการของพระเจ้า ดังการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะมันเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์บรรลุซึ่งความต้องการของตนเองและความต้องการของพระเจ้า เป้าหมายของการศึกษาศาสนาไม่เพียงแต่จะต่อต้านสิ่งที่ขัดกับหลักการศาสนา แต่จะสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2) บุคคลิกภาพของครูผู้สอนมีอิทธิพลต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก

3) อินุมิชกะวัยสุ มีทัศนะว่า ในการจัดการศึกษานั้น ควรจะเริ่มตั้งแต่ตั้งแต่วัยเด็ก และการศึกษาของเด็กนั้นควรจะเป็นไปดังนี้

3.1) การให้การศึกษาแก่เด็กนั้นควรที่จะเน้นในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ก่อนสิ่งอื่น เพื่อที่เด็กจะได้โตขึ้นเป็นคนดีของสังคม

3.2) การจัดการศึกษาให้แก่เด็กนั้นควรที่จะมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลาย

3.3) ควรสอนให้เด็กเดินสายกลาง และควรปลูกฝังให้เด็กรักในศักดิ์ศรีของตนเอง และให้เกียรติผู้อื่น

3.4) เด็กไม่ควรแต่งกายที่สีฉูดฉาดหรือมีลวดลายมากเกินไป

3.5) ให้เด็กฝึกท่องหะดีษ และบทกวีที่ดีๆ ให้หลีกเลียงบทกวีที่ไร้สาระและบทกวีที่เกี่ยวกับความรัก

3.6) เด็กๆควรได้รับการยกย่องสำหรับการปฏิบัติที่ดีงาม

3.7) เริ่มฝึกเด็กๆเกี่ยวกับมารยาทในการรับประทานอาหาร และการดูแลสุขภาพอนามัย

3.8) ฝึกอย่าให้เด็กๆ นอนมากจนเกินไป เพราะการนอนมากจนเกินไปจะทำให้สติปัญญาเฉื่อยชา

3.9) ไม่ควรฝึกให้เด็กเคยชินกับความหุหุระ

3.10) ฝึกให้เด็กๆ พุดแต่น้อยๆ

3.11) ฝึกให้เด็กเป็นคนที่ยิ้มแย้ม

3.12) ฝึกให้เด็กเชื่อฟังพ่อแม่¹

¹ อินุ มิตะวัยสุ, 1325 ฮ.ศ. "Kitab al-Sa'ādah" หน้า 225-232 .อิบราฮีม ฌรงรักษาเขต, 2546 "ประวัติการศึกษาในอิสลาม" หน้า

แนวคิดทางศึกษาของอิบนุ ซะฮุนุน¹ (Ibn Sahnun) ابن سحنون

อิบนุ ซะฮุนุนถือเป็นนักการศึกษาท่านแรกที่มีทัศนะว่าการศึกษาคือศาสตร์สาขาหนึ่ง ผลงานทางการศึกษาของท่านคือ อะดบ อัลมุอัลลิมีน ในหนังสือเล่มนี้ท่านได้กล่าวถึงสิ่งต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

- 1) การสอนวิชาอัลกุรอาน
- 2) การปฏิบัติตัวที่เท่าเทียมกันต่อผู้เรียน โดยไม่แบ่งแยกจนหรือรวย
- 3) สิ่งที่ดีควรและไม่ควรปฏิบัติระหว่างการเรียนการสอน
- 4) จริยธรรมระหว่างการเรียนการสอน
- 5) การสำเร็จการศึกษา
- 6) การให้ของรางวัล
- 7) ข้อจำกัดของอิสรภาพของผู้เรียน
- 8) บทบาทและหน้าที่ของผู้สอน
- 9) ค่าตอบแทนของผู้สอน
- 10) นโยบายการให้ยืมและการขอยืมหนังสือ²

อิบนุ ซะฮุนุน (Ibn Sahnun) มีทัศนะว่าการศึกษานั้นควรเริ่มด้วยการศึกษา อัลกุรอาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ยังอายุน้อย เพราะสิ่งที่ได้เรียนมาจากอัลกุรอานจะแทรกซึมเข้าไปในร่างกาย และจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเลือดเนื้อเมื่อเขาโตขึ้น เกี่ยวกับวิชาต่างๆ ท่านเชื่อว่าวิชาดังกล่าวจะมีทั้งวิชาแกนและวิชาเลือก วิชาแกนได้แก่วิชา อัลกุรอานและอัลหะดีษ ส่วนวิชาเลือกได้แก่ ปรัชญา กวีนิพนธ์ ประวัติศาสตร์ของชนชาติอาหรับ วาทศิลป์ เลขคณิต จริยศาสตร์ เป็นต้น ในทัศนะของท่านแล้ววิชาอัลกุรอาน และอัลหะดีษถือเป็นวิชาแกนที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียน หากใครไม่เรียนทั้งสองวิชานี้ เขาผู้นั้นก็จะไม่สำเร็จการศึกษา (อิบราฮีม ฌรงรักษาเขต, 2546 : 53)

แนวคิดทางการศึกษาของ อิบนุ อับดุลบาร³ (Ibn Abdulbar) ابن عبد البر

แนวทางการศึกษาที่สำคัญของอิบนุ อับดุลบาร พอสรุปได้ดังนี้

¹ อิบนุ ซะฮุนุน มีชื่อจริงว่า อูบ อับดุลลาฮฺ มุฮัมหมัด อิบนุ เป็น Maliki ผู้พิพากษา Abu Abdullah มุฮัมหมัด ibn Abdel-Salam Almkhri التمراني Sahnoun, เกิดในปี ส.ศ.202 ที่เมือง) Kairouan) ในตูนิเซีย และเสียชีวิตลงเมื่อปี ส.ศ. 265 กอชเราะวาน

² อิบราฮีม ฌรงรักษาเขต, 2546 “ประวัติการศึกษาในอิสลาม” หน้า 53. อะห์หมัดชูอัด อะห์วานี, 1968 “al-Tarbiyyah fi al-Islam” อัลกาอิร่าห์ : หน้า 296

³ อิบนุ อับดุลบาร มีชื่อจริงว่า เซก อัลอิสลาม อัลฮาฟิซ อาบูอุมร์ ฮุซุฟ บิน อับดุลลาฮฺ บิน อับดุลบาร อันนะมิริฮ์ อัลกุฎูบิฮ์ ท่านมีเมืองกูฎูบะห์ ปีส.ศ.368 และเสียชีวิตเมื่อปี ส.ศ.463

1) การศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ และการปิดบังความรู้นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรต้องห้ามในอิสลาม

- 2) การปฏิบัติอิบาดะห์ที่ถูกต้องนั้นจะต้องปฏิบัติด้วยความรู้ความเข้าใจ
- 3) มนุษย์ทุกคนเกิดมาด้วยความบริสุทธิ์ ดังนั้นการศึกษาของมนุษย์ก็จะต้องเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ³ เพียงผู้เดียวถึงจะมีความบารอภักดี
- 4) ผู้ที่มีการศึกษาจะต้องถ่ายทอดความรู้ของเขาให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย
- 5) ผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบในวิชาความรู้ที่ได้ศึกษามา⁴

แนวคิดทางการศึกษาของอิบนุ ซินา² (Ibn Sina) ابن سينا

อิบนุซينا ได้ให้ความสำคัญกับการฝึกฝนเด็กในขณะที่ยังน้อย และการฝึกฝนดังกล่าวเป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นบิดามารดา เขาทั้งสองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตั้งชื่อและให้การดูแลที่ดีแก่ลูกๆของพวกเขา สำหรับการฝึกฝนเด็กๆ อิบนุซيناได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

- 1) การปลูกฝังนิสัยที่ดีแก่เด็กๆ ก่อนที่เขาจะถูกครอบงำจากการกระทำที่ชั่วร้าย
- 2) ฝึกฝนให้เด็กมีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด

เกี่ยวกับการปลูกฝังนิสัยที่ดีแก่เด็กๆนั้น อิบนุซيناไม่เห็นด้วยกับการลงโทษที่รุนแรงเพราะถือว่าการลงโทษที่รุนแรงจะทำให้เด็กหนีห่างมากกว่าที่จะเป็นเรื่องสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามก็ได้ปฏิเสธการลงโทษอย่างสิ้นเชิง แต่การลงโทษควรปฏิบัติในกรณีที่เด็กทำความผิดที่รุนแรง

อิบนุซินามีความเชื่อว่าแหล่งที่มาของวิชาการนั้น คือ ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ และการคลงใจจากอัลลอฮ์ และท่านยังมีแนวคิดอีกว่า ควรให้ความสำคัญต่อการศึกษาด้านการอาชีพเพื่อเป็นการเตรียมตัวในการใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้³

แนวคิดทางการศึกษาของ อัล-มาวารดี⁴ (al-Mawardi) الماوردي

¹ อิบนุ อับดุลบัยร , ส.ศ.1398 "Jami fi bayan al-ilm" หน้า 132-138

² อิบนุ ซินา คือ อบูอาลี อัลฮุซัยนุ บิน อัลคุดลอสฺ บิน อัลหะซัน บิน อาลี บิน ซินา เกิดที่เมือง บุคอรีฮ์ ปีส.ศ. 370 และเสียชีวิตเมื่อปี ส.ศ. 428/ 980 – 1037 ชาวคะวันคกรู้จักชื่อของท่านในนาม " Avicenna"

³ อิบนุซินา, 1952, "Ahwal al-napsi" หน้า 103 – 107 . มุฮัมหมัด อุตมาน นาญาซี, 1980, "al-Idrak al-Hissi 'inda Ibn sina. หน้า 250-272 . อิบราฮีม ณรงรักษาเขต, 2546 "ประวัติการศึกษาในอิสลาม" หน้า 58-60

⁴ อัลมาวารดี คือ อาบูหะซัน อาลี บิน มุฮัมหมัด บิน ฮาบีบ อัล-บัสรี อัซซาฟีฮ์ อัล-มาวารดี เกิดที่เมือง บัสเราะห์เมื่อปี ส.ศ. 364 และเสียชีวิตที่เมืองบัฆดาต เมื่อปี ส.ศ. 450

1) ทัศนคติของอิหม่ามอัลมาวัรดีที่มีต่อการศึกษาคือ ท่านเห็นว่าการศึกษา มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเตรียมพร้อมป้องกันภัยคุกคามทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้และไปสู่โลกหน้าอย่างมีความสุข

2) ท่านเห็นว่าความรู้ทุกสาขาวิชาล้วนแต่มีความประเสริฐด้วยกันทั้งสิ้น เพราะต่างก็เสริมเติมซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่ความสมบูรณ์และความสุขของมนุษย์นั่นเอง และความรู้ด้านศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่มนุษย์จะต้องศึกษาทำความเข้าใจและนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

3) ท่านเชื่อว่าการที่บรรลุถึงเป้าหมายของการศึกษานั้น มนุษย์ต้องได้รับการฝึกฝนทางสติปัญญา เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญา อัลลอฮ์จึงทรงบัญชาให้มนุษย์ปฏิบัติในสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ชั่วร้าย สติปัญญาไม่เพียงแต่จะยกระดับของมนุษย์ แต่ด้วยสติปัญญาที่ตนเองทำ ให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั้งหลาย

4) ความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น¹

แนวคิดทางการศึกษาของเคาะฎิบ อัล บัฆดาดี² (Khatib al-Baghdadi) الخطيب البغدادي

เคาะฎิบ อัลบัฆดาดี ได้จุดประกายทางการศึกษาไว้หลายเรื่องด้วยกันแต่พอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- 1) ความรู้และผู้รู้มีความประเสริฐในศาสนา
- 2) ความสำคัญของการให้การศึกษาในวัยเด็ก
- 3) การศึกษานั้นจะต้องใช้ความเข้าใจไม่ใช่การท่องจำเพียงอย่างเดียว
- 4) ความรู้ที่มีประโยชน์นั้นจะต้องควบคู่กับการปฏิบัติ
- 5) การศึกษาจะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุดยั้ง และจะต้องเป็นไปอย่างอิสระ
- 6) หลักสูตรการศึกษาจะต้องเหมาะสมกับผู้เรียน

¹ คร.อาลี คอกลีล มุตตอฟา, 1979 “Qiraah tarbawiyah fi fiqrah al-Mawardi” หน้า 85-90. อิบรานฮีม ฌรงรกษาเขต, 2546 “ประวัติการศึกษาในอิสลาม” หน้า 60-61.

² เคาะฎิบ อัล บัฆดาดี มีชื่อจริงว่า อาบูบักร อะห์หมัด บิน ซาบิต บิน อะห์หมัด อัลบัฆดาดี เกิดเมื่อปี ฮ.ศ 392 และเสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ 463

แนวคิดทางการศึกษาของอัล เฆาะซาลี¹ (al-Ghazali) الغزالي

1) อัลเฆาะซาลีได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษาว่า การศึกษาต้องเน้นถึงการสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ อันจะทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว

2) ท่านเห็นว่าวาญิบที่ต้องให้การศึกษาแก่เยาวชนและการศึกษาที่ว่านั้นจะต้องมีจิตวิญญาณที่จะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ค้ำจุนให้แก่เด็กและเยาวชน

3) ในเรื่องของหลักสูตร อัลเฆาะซาลีมีทัศนะคล้ายกับทัศนะของอิบนุ ซีนาน อัลเฆาะซาลีมีทัศนะว่าการศึกษาของเด็กๆ ควรเริ่มจากการศึกษาอัลกุรอาน สำหรับการเรียนการสอนวิชาต่างๆ นั้นท่านถือว่าเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของเด็ก เพราะการเรียนที่วิชาตนเองสนใจจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4) อัลเฆาะซาลีได้เสนอแนะให้ครูผู้สอนบรรจุทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญเข้าไปในหลักสูตรวิชาต่างๆ ที่อัลเฆาะซาลีเสนอมีดังต่อไปนี้ คือ วิชาการถ้อย การเกษตร การตัดเย็บ การตัดผมเป็นต้น เกี่ยวกับวิชาพลานามัยหรือวิชาพลศึกษา อัลเฆาะซาลี เห็นด้วยที่จะให้เด็กได้เล่าเรียนวิชาเหล่านี้ เพราะวิชาเหล่านี้จะช่วยให้เด็กมีร่างกายที่แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ²

แนวคิดทางการศึกษาของอิบนุ คอลดูน³ (Ibn Khaldun) ابن خلدون

อิบนุ คอลดูนได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามาก เพราะท่านถือว่าการศึกษามีผลอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ท่านเชื่ออีกว่ามนุษย์ต่างกับสัตว์ตรงที่ทัศนะคติต่อสังคมซึ่งจะบรรลุได้โดยการใช้สติปัญญา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่มีในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย(ณรงค์รักษาเขต

อิบนุ คอลดูนถือว่าสถาบันการศึกษาคือ สถาบันทางสังคม และการศึกษาจะพัฒนาไปตามความประสงค์ของสังคมอย่างช้าๆ เป้าหมายทางการศึกษาตามทัศนะของท่านพอสรุปได้ดังนี้

1) เพื่อให้นักเรียนสามารถวางแผนที่จะตอบสนองความต้องการของสังคม

¹ อิหม่าม อัลเฆาะซาลี มีชื่อจริงว่า อาบู ฮามิด ยูฮันหมัด บิน ยูฮันหมัด บิน อะห์หมัด อัลฆุซซี อัลเฆาะซาลี เกิดเมื่อปี ส.ศ. 450 เสียชีวิตเมื่อปี ส.ศ. 505

² อิบนุฮัมม์ ณรงค์รักษาเขต, 2546 "ประวัติการศึกษาในอิสลาม" หน้า 62-63

³ อิบนุ คอลดูน มีชื่อจริงว่า อะลี อัคคีน อับดุลเราะมาน บิน ยูฮันหมัด บิน คอลดูน อัลฮัฎเราะมิม์ เกิดเมื่อปี ส.ศ. 723 และเสียชีวิตเมื่อปี ส.ศ. 808

- 2) เพื่อแสวงหาความรู้ที่อยู่เหนือความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัส
- 3) เพื่อพัฒนาคุณลักษณะให้สอดคล้องกับศาสนาเพราะสิ่งนี้จะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข¹

Prince of Songkla University
Pattani Campus

¹ อิบราฮิม ฆรรักษาเขต, 2546 “ประวัติการศึกษาในอิสลาม” หน้า 70-72